

เราเป็นใคร เป็นอะไร

พระเทพติลก
(ระแบบ จิตภาณ)

วัดบวรนิเวศวิหาร

เราเป็นใคร เป็นอะไร?

พระเทพดิลก (ระแบบ จิตภาโณ)

วัดบวรนิเวศวิหาร

เรียบเรียง

กองทุนไตรรัตนานุภาพ

เพื่อการศึกษา การเผยแผ่ และการพิทักษ์ความมั่นคงของพระพุทธศาสนา

พิมพ์เป็นที่ระลึก

ในงานพระราชทานเพลิงศพ

พระครูวิจารณ์ธรรมรัตน์ (พั้ว ภูริโม)

อดีตเจ้าอาวาสวัดประดิษฐ์สโมสร

และอดีตเจ้าคณะอำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา (ช)

ณ เมรุวัดประดิษฐ์สโมสร(สนามชัยออก)

ต.สนามชัย อ.สทิงพระ จ.สงขลา

วันอาทิตย์ที่ ๗ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๕๔๓

ISBN 974-85703-9-9

เราเป็นใคร เป็นอะไร ?

พระเทพดิลก (ระแบบ จิตภาโณ)

พิมพ์ครั้งที่ ๑ ๒๕ เมษายน ๒๕๔๒

กองทุนไตรรัตนานูภาพ ๔,๐๐๐ เล่ม

ศูนย์ส่งเสริมพระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทย ๓,๐๐๐ เล่ม

ศูนย์ส่งเสริมพระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทย

ตำหนักกลาง วัดบวรนิเวศวิหาร โทร.๒๘๑-๒๑๓๙ โทรสาร ๒๘๑-๓๖๗๕

กองทุนไตรรัตนานูภาพ

เพื่อการศึกษา การเผยแผ่ และการพิทักษ์ความมั่นคงของพระพุทธศาสนา

คณะกฐิ วัดบวรนิเวศวิหาร โทร.๒๘๑-๒๑๓๙, ๒๘๑-๙๕๑๐

พิมพ์ที่ พรศิริการพิมพ์

๑๘๔/๑๐ ลาดพร้าว ๘๘ แขวงวังทองหลาง เขตบางกะปิ กรุงเทพฯ ๑๐๓๑๐

นางจรรพวรรณ วันทนทวี ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา พุทธศักราช ๒๕๔๓

โทร.๕๓๙-๘๖๓๒, ๐๑-๓๕๓-๔๙๕๑, ๐๑-๖๑๙-๕๑๗๐

คำนำ

หนังสือเรื่องเราเป็นใคร เป็นอะไร ? เล่มนี้ สืบเนื่องจากการได้รับอาราธนาให้บรรยายเรื่องหลักการครองตน ครองคน ครองงาน ในสถานที่ต่าง ๆ หลายคราว ทำให้เกิดความคิดจากมุมมองทางพระพุทธศาสนาที่แสดงให้เห็นถึงความขัดแย้งกันในชีวิตของคนในหลายกรณี

ในที่นี้คือ การขัดแย้งกันเกิดเพราะคนโดยมากมักจะตกอยู่ภายใต้อำนาจของภวตัณหา ที่มีความต้องการเป็น ต้องการได้ฐานะตำแหน่งต่าง ๆ ในขณะเดียวกันคนก็ถนอมตนเอง ห่วงใยในตน ไม่พอใจที่จะเห็นตนลำบาก เหน็ดเหนื่อย อันเป็นเหตุให้เกิดจรรยา ทำให้เห็นใครที่ตนไม่ชอบเกิดได้เป็นในฐานะตำแหน่งต่าง ๆ ที่ตนชอบเป็น ออยากเป็น จะมีความริษยาต่อคนนั้น เมื่อเขายังคงมีความเจริญก้าวหน้าอยู่ ตนจะมีความทุกข์ใจแต่กลับมีความพอใจที่จะเห็นเขาประสบความสำเร็จเสียสิ่งที่ตนรักใคร่พอใจ เพราะแรงผลักดันของวิหิงสา คือความเบียดเบียน อาการความคิดเหล่านี้เมื่อนำมาจัดเข้าเป็นหมวดตามโครงสร้างของอริยสัจ จะพบว่า

- ความโศกเศร้าเสียใจ สิ่งที่คุณต้องการได้ ต้องการ เป็น จัดเป็นสภาพปัญหาคือทุกข์สัจ มีความไม่เที่ยงเป็น ทุกข์ เป็นอนัตตา ตามสถานะ

- ความริษยา ความเบียดเบียน ความเกียจคร้าน ความรักตน ถนอมตนเป็นสมุทัยสัจ และเป็นอาการของ สมุทัยสัจ

สิ่งที่ตนต้องการได้ ต้องการมี ต้องการเป็น มีฐานะ เป็นผล ซึ่งจะต้องเกิดขึ้นมาด้วยความเพียรพยายามอย่าง ฉลาด มีความต่อเนื่องจนกว่าจะบรรลุผลที่ต้องการ แต่คน กลับเกียจคร้านในการทำงาน และปฏิบัติหน้าที่ของตน ผลจึงออกมาในลักษณะที่คุณมักไม่ค่อยได้เป็นตามที่คุณ ต้องการจะได้จะเป็น แต่คนก็คงอยากได้อยากเป็นอยู่

เมื่อนำเอาโครงสร้างของความคิด และการปฏิบัติ ของพระพุทธเจ้ามาเทียบดู เราจะพบว่า พระพุทธเจ้าใน ขณะที่เป็นพระโพธิสัตว์ก็ทรงอยากเป็นพระพุทธเจ้า พระ องค์ทรงตระหนักว่า เป็นความหวังที่ยากจะประสบความสำเร็จ ผลจะเกิดขึ้นได้ตามประสงค์จะต้องอาศัยความพอ ใจในการเป็นพระพุทธเจ้าโดยไม่เสื่อมคลาย และมีความ พร้อมที่จะกระทำอะไรก็ได้ ขอเพียงเป็นเหตุให้ได้ตรัสรู้ นั่น คือ การทรงบำเพ็ญบารมี ๓๐ ทัศน์ อันมีความเข้มข้นขึ้นไปตามลำดับ จนถึงขนาดอาจต้องสละได้แม้ชีวิตเพราะการ บำเพ็ญบารมีเป็นเหตุ แต่ความอยากของคนทั่วไปไม่ค่อย ได้อาศัยแนวทางของพระพุทธเจ้า

ดังนั้น ข้อความในหนังสือเรื่อง **เราเป็นใคร เป็นอะไร ?** เป็นการยกประเด็นของความเป็นที่ตนต้องการ พร้อมกับเหตุให้เป็นในฐานะนั้น ๆ จนสามารถปฏิบัติพัฒนาขึ้นไปตามลำดับ จนเข้าถึง **ความเป็นได้ เป็นดี เป็นเป็น และเป็นโดยชอบตามสมควรแก่ฐานะ** แต่เป็นการนำเสนอในรูปของการรับประทานอาหาร การรับประทานยา การเปิดสวิทช์ไฟ อันเป็นการสร้างเหตุเพียงอย่างเดียว

นั่นคือ การนำเสนอธรรมในกลุ่มของมรรคสี่จ อันเป็นหลักการวิธีการที่ดำเนินไปเพื่อให้เกิดผลตามที่ตนต้องการในฐานะนั้น ๆ เพื่อให้สามารถพิจารณาสอบทาน ทบทวน โดยการเทียบเคียงกับหลักการในทางพระพุทธศาสนา ที่องค์ธรรมส่วนมากจะอยู่ในกลุ่มของมรรคสี่จ หรือ ศีล สมาธิ ปัญญา หรือ ทาน ศีล ภาวนา เป็นหลัก ทั้งนี้เพื่อสามารถกระจายกลุ่มธรรมออกไปในหลาย ๆ กรณี แต่พึงสังเกตว่าองค์ธรรมที่เป็นเหตุเพื่อให้คนได้ มี เป็น ในฐานะนั้น ๆ มีองค์ธรรมเป็นอันมาก เช่น สติ ปัญญา ความเพียร ความอดทน ศรัทธา สมาธิ มีปนอยู่แทบทุกแห่ง ซึ่งเป็นความจำเป็นที่ไม่อาจขาดได้ ทำนองขนมไทยที่จำเป็นจะต้องมี ความหวาน ข้าวเหนียว กะทิอยู่ในขนมเหล่านั้นทุกชนิด มากหรือน้อยเท่านั้น

หนังสือเรื่อง**เราเป็นใคร เป็นอะไร ?** เล่มนี้ได้นำเอาความเป็นที่ใกล้ชิดกับชีวิตของคนทั่วไปเป็นหลัก

เพื่อให้ท่านผู้สนใจศึกษาได้เห็นว่ ความเป็นใครหรืออะไร ก็ตามล้วนเป็นเหตุ และเป็นผลที่ทะยอยกันไปตลอดสาย ที่สำนวนศาสนาท่านใช้คำว่า **เป็นเหตุปัจจัยของกัน และกัน**

ดังนั้น เมื่อใครนำไปประพฤติปฏิบัติก็จะดำเนินไป ตามกระบวนการแห่งธรรมปฏิบัติที่ทรงแสดงไว้ว่า

กุศลธรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง ที่บุคคลให้ บังเกิดขึ้นแล้ว กุศลธรรมอย่างอื่นที่ยังไม่เกิดก็จะ เกิดขึ้น ที่เกิดแล้วก็จะเจริญมากยิ่งขึ้น เหตุนั้นควร กระทำบำเพ็ญให้เกิดขึ้น

การพิมพ์เผยแพร่คราวนี้ ส่วนหนึ่งพิมพ์ในนาม **ศูนย์ส่งเสริมพระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทย** ใน วโรกาสเทศกาลวิสาขบูชา เพื่อจำหน่ายในราคาเผยแพร่ จำนวน ๓,๐๐๐ เล่ม อีกส่วนหนึ่งจัดพิมพ์เผยแพร่เป็นธรรม ทาน ในนาม **กองทุนไตรรัตนานุภาพ** เพื่อการศึกษา การเผยแผ่ และการพิทักษ์ความมั่นคงของพระพุทธศาสนา จำนวน ๔,๐๐๐ เล่ม

ในการจัดทำหนังสือธรรม ก็ด้วยความคาดหมายว่า หนังสือธรรมเล่มนี้คงจะอำนวยประโยชน์แก่ท่านที่รับมา แล้วอ่านได้ตามสมควร ที่สำคัญคือ **เป็นการทำงานใน รูปของการรวบรวมเรียบเรียงหลักธรรมที่เป็น พุทธวจนะ และอรรถาธิบายของพระอรรถกถาจารย์ พระโบราณาจารย์เป็นหลัก ภาษาอาจจะต้อง**

ใช้ให้เหมาะสมแก่ยุคสมัย แต่อรรถะคือเนื้อหาแห่งองค์ธรรม ยุติด้วยพระพุทฺธพจน์ เพราะองค์กรที่รับผิดชอบอยู่ ทั้งสององค์กรดังกล่าวนี้มีวัตถุประสงค์หลักในการทำงาน เพื่อการสืบสานพระพุทฺธปณิธานของพระพุทฺธเจ้าในการ ประดิษฐานพระพุทฺธศาสนาด้วยการ

ให้การศึกษาระสัทธรรมแก่พุทฺธบริษัททั้งหลาย

ให้พุทฺธบริษัทได้ประพฤติปฏิบัติตนไปตามหลักแห่งระสัทธรรม

ให้พุทฺธบริษัทได้ใช้ความรู้ความสามารถที่เกิดจากการศึกษาและปฏิบัติ ช่วยกันเผยแผ่ระสัทธรรมแก่คนอื่นไปตามลำดับ

ยามใดที่มีปรปวาท ก็กรกล่าวจ้วงจาบบิดเบือนระสัทธรรมเกิดขึ้น พุทฺธบริษัทจะต้องช่วยกันแก้ไขปรปวาทเหล่านั้นให้ยุติลงด้วยความเรียบร้อย

พระพุทฺธปณิธานทั้ง ๔ ประการนี้ ได้มีการสืบสานติดต่อกันมาตามลำดับ และจำเป็นที่จะต้องร่วมแรงร่วมใจกันสืบสานให้มากและแพร่หลายยิ่งขึ้นตลอดไป

หวังว่าหนังสือเล่มน้อยนี้ คงสามารถอำนวยประโยชน์แก่ท่านสาธุชนผู้สนใจในธรรมที่ได้ศึกษา ปฏิบัติให้สามารถสัมผัสมลแห่งธรรมในฐานะนั้น ๆ ได้ตามสมควร

ขออำนาจคุณพระศรีรัตนตรัย ได้โปรดดลบันดาล
อภิบาลรักษาให้ท่านสาธุชนทั้งหลาย ประสบความเจริญ
งอกงามไพบูลย์ในธรรม อันพระผู้มีพระภาคเจ้าทรง
ประกาศแสดงไว้ดีแล้วตลอดกาลเป็นนิตย์เทอญ.

พระเทพดิลก (ระแบบ จิตภาโณ)

เลขาธิการศูนย์ส่งเสริมพระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทย

ผู้ดำเนินงานกองทุนไตรรัตนานุภาพ

เพื่อการศึกษา การเผยแผ่ และการพิทักษ์ความมั่นคงของพระพุทธศาสนา

เราเป็นใคร เป็นอะไร ?

หัวข้อที่นำมาปรารภนั้น มีการกำกับด้วยเครื่องหมายคำถาม เพื่อให้ท่านผู้อ่านได้ช่วยกันพิจารณาว่า ในความเป็นจริงแล้ว **เราเป็นใคร เป็นอะไร ?** ซึ่งอาจจะเป็นการทำความเข้าใจกับคำว่า **อัตตา อนัตตา** ที่เป็นปัญหาคาแผ่นดินอยู่ในปัจจุบันไปด้วยในตัว

ในความรู้สึกว่า **เรา** นั้น ในแง่ของความเป็นจริงที่สมบูรณ์ที่เราเรียกว่า ปรมาตถสัจจะนั้น พระพุทธศาสนาแสดงความจริงว่า **ชีวิต** คือสรรพสิ่ง ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่ชีวะ เป็นของว่างเปล่าจากความเป็นของเรา เป็นเรา เป็นตัวตนของเรา ตามที่ชาวโลกเข้าใจและยึดติดกัน

ใช่ นั่นคือความจริงที่แท้จริงที่ไม่มีความเปลี่ยนแปลง ไม่ว่าในยุคใดสมัยใดก็ตาม แต่เมื่อกกล่าวด้านความจริง**ระดับสมมติบัญญัติ** ที่เราเรียกว่า **โลกสมมติ** **โลกสมัญญา** **โลกนिरुตติ** **โลกโวหาร** **โลกภาษา** ทั้งโลกและชีวิตเป็นความจริงตามที่สมมติกัน และทุกคนต้องยอมรับตามที่กติกาของโลกและสังคมที่

เราเป็นใคร เป็นอะไร ? ๑

กำหนดไว้ สิ่งใดก็ตามที่ท่านเรียกขานกัน สมมติกันอย่างไร สิ่งนั้นก็คงเป็นอย่างนั้นตามที่สมมติกัน ใครทำให้ผิดไปจากสมมติ ย่อมชื่อว่า ผิดต่อกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ภายในสังคม โลก

ดังนั้น หากเราจะตั้งปัญหาถามระดับของความจริงขั้นนี้ ชีวิตคือองค์ประกอบร่วมระหว่างกายกับจิต หรือ รูปกับนาม หากมีแต่กายไม่มีจิต คนก็เป็นศพหรือซากศพ ในขณะที่เดียวกัน หากมีเพียงจิตไม่มีกาย มีการบัญญัติเรียกว่า วิญญาณบ้าง เจตภูตบ้าง ซีโวบ้าง แต่ที่แน่นอนที่สุดคือ ไม่อาจกล่าวได้ว่าเป็นใคร แต่อาจพูดได้ว่าเป็นอะไร

แม้ความเป็นชีวิตที่เป็นองค์ประกอบร่วมของกายกับจิตนั่นเอง ท่านก็มีการบัญญัติเรียกชื่อกันต่าง ๆ นานา ประเทศไทยเรามักนิยมเรียกกันด้วยภาษาบาลีโดยมาก เพราะสังคมไทยมีการนับถือพระพุทธศาสนาสืบต่อกันมาเป็นเวลานาน ภาษาบาลีไม่น้อยกว่า ๓๐% นำมาพูดกันจนกลายเป็นภาษาทางวิชาการในหมู่คนไทยจากอดีตกาลจนถึงปัจจุบัน และคงต้องเป็นเช่นนั้นต่อไปแม้ในอนาคต

คำภาษาบาลีที่นำมาเรียก **คน** แต่ละคำนั้นมีความหมายแตกต่างกันออกไป ไม่ค่อยบ่งบอกอะไรออกมาให้ชัดเจนมากนัก เช่น

ชน แปลว่า สัตว์โลกที่เกิดมา

ปชา แปลว่า หมู่สัตว์

๒ เราเป็นใคร เป็นอะไร ?

ประชาชน แปลว่า หมู่สัตว์ที่เกิดมา

บุคคล แปลว่า สัตว์โลกที่เคี้ยวกินของซึ่งไม่สะอาด

มัจฉ แปลว่า สัตว์ที่จะต้องตายเป็นธรรมดา

สัตว์ หมายถึง ผู้ข้องติดในโลก ชีวิต และสิ่งที่เกี่ยวเนื่องจนถึงข้องติดในสังสารวัฏ เป็นต้น

แต่ละชื่อเป็นการสะท้อนธรรมชาติของสัตว์โลกประเภทคน คำว่า **คน** น่าจะเป็นอาการนาม ที่แสดงถึงอาการของยุ่ง ลับสนปนเป วุ่นวาย ไร้กฎเกณฑ์ คงมีความหมายที่เป็นอาการของธรรมชาติแห่งสัตว์โลกอีกเช่นกัน

คำที่น่าสนใจและหาคำตอบให้แก่ตนเอง จึงน่าจะเริ่มที่คำว่า **มนุษย์** ซึ่งบางครั้งเราไม่ค่อยภูมิใจนัก หากใครเรียกว่าเราเป็นมนุษย์ จนบางครั้งก็นำมาใช้ลึบสน เช่น มีการพูดถึงเผ่าคนบางพวกในโลก ตามเกาะต่าง ๆ แถบนิวกินี เราเรียกว่า **มนุษย์กินคน** ซึ่งเมื่อก่อนโดยเนื้อหาสาระแล้ว ในโลกนี้ไม่มีมนุษย์กินคน หากจะมีการกินกันก็ต้องเป็นคนกินมนุษย์เท่านั้นที่เป็นเช่นนี้เพราะอะไร ?

เพราะกรอบของคำว่า **มนุษย์** แสดงให้เห็นถึงพัฒนาการของสัตว์โลกที่เราเรียกว่า คน

ดังนั้น กรอบของคำว่า **มนุษย์** ท่านจึงนิยามความหมายไว้ว่า **ชนผู้เป็นเหล่ากอของพระมนู** ชื่อว่ามนุษย์ อันเป็นความหมายในทางศาสนาพราหมณ์, **ชนผู้รู้ซึ่งสิ่งเป็นประโยชน์**

กรอบของคำว่า **มนุษย์** ๓

และไม่เป็นประโยชน์ เชื่อว่ามนุษย์, คนใดมีใจสูง คนนั้นเรียกว่า มนุษย์

ในขณะที่เดียวกันวิชาปรัชญาให้นิยามไว้ว่า **มนุษย์** คือ สัตว์โลกที่มีเหตุผล ซึ่งในแง่ของเนื้อหาแล้วมีความหมายเดียวกับคำว่า คนผู้รู้ว่าอะไรเป็นประโยชน์และไม่เป็นประโยชน์

นั่นคือ แสดงให้เห็นพัฒนาการแห่งปัญญาของคนเหล่านั้นที่มีการพัฒนามากพอ อย่างน้อยสามารถแยกได้ว่า อะไรเป็นประโยชน์และอะไรไม่เป็นประโยชน์ จนสามารถครองชีวิตอย่างมีเหตุผลด้วยการละเหตุแห่งความเสื่อมอันไม่เป็นประโยชน์ มาดำเนินชีวิตในทางเจริญอันเป็นประโยชน์ เพราะสามารถ ก่อกูลให้ตนได้รอดพ้นจากเวรภัยอันตราย ประสบความสุข ตามสมควรแก่เหตุที่ตนได้ประกอบกระทำ และเมื่อเข้าถึงระดับ นั้นย่อมเป็นการยืนยันว่า **ท่านผู้นั้นเป็นผู้มีใจสูง** สูงกว่าอะไร อย่างน้อยที่สุดก็สูงกว่าสัตว์ดิรัจฉาน เพราะสัตว์ดิรัจฉานนั้นจะ ไม่มีปัญญาพอต่อการแยกแยะได้ว่าอะไรเป็นประโยชน์หรือไม่ และทำอะไรไปตามสัญชาตญาณในการรักษาชีวิตของตน และพวกพ้อง โดยพร้อมที่จะยื้อแย่งจนถึงทำลายฝ่ายอื่นให้ถึงแก่ชีวิตได้ หากความอยากจัดและความโกรธจัด ดังที่ท่าน แสดงคุณลักษณะของสัตว์โลกทั่วไปว่า แย่งอาหารกันกิน แย่งถิ่นกันอยู่ แย่งคู่กันพิศวาส แย่งอำนาจกันเป็นใหญ่

๔ เราเป็นใคร เป็นอะไร ?

แต่สัตว์โลกที่มีชื่อต่าง ๆ ยกเว้นในนามของมนุษย์ อาจแสดงออกมาในทำนองเดียวกัน แต่เมื่อเขาได้พัฒนาจิตตนจนสูงพอ เพราะมีเหตุผลในการครองชีวิตทุกลำดับขั้นตอนของความปรารถนา การแสวงหา การได้มา การครอบครอง การบริโภคใช้สอย ล้วนถูกควบคุมไว้ด้วยสภาพจิตที่สูงเหนือสัตว์อื่น และควมามีเหตุผลของเขา

ในการจัดการศึกษาของประเทศต่าง ๆ จะมุ่งพัฒนาคนของตนให้มีความรู้ดี ความคิดดี ความสามารถดี ที่สำคัญคือความประพฤติดี กรอบของคำว่า มนุษย์ในความหมายทางพระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าทรงเน้นครอบคลุมทั้ง ๔ ประการเช่นเดียวกัน แต่มีขอบข่ายกว้างขวางมากกว่านั้นคือ มนุษย์เป็นสัตว์สังคม ความจำเป็นขั้นพื้นฐานของสังคมมนุษย์คือสวัสดิภาพ มีความปลอดภัยมากพอโดยเฉพาะอย่างยิ่งคือความปลอดภัยในชีวิตและความปลอดภัยในทรัพย์สิน และไม่มีปัญหาเรื่องปากเรื่องท้อง สำหรับเรื่องปากเรื่องท้องในขั้นแรก ขอทรัพย์สินสมบัติของตนอย่าสูญหายไปเพราะโจรภัย การขูดรีดจากคนอื่น เป็นต้น

พึงสังเกตว่า ในปัจจุบันโลกก็คงเป็นเช่นนั้น ปัญหาอาชญากรรมต่าง ๆ ที่มีความวิตกกังวลกันจนบางครั้งขยายออกไปใหญ่โตจนเป็นสงคราม ล้วนเป็นการประทุษร้ายกันในเรื่องชีวิต ทรัพย์สิน คู่ครอง หลอกหลวงต้มตุ๋นกัน มีการส่อ

กรอบของคำว่า มนุษย์ ๕

เสียดยุงให้เกิดความแตกแยกร้ายฉานกัน การกล่าวร้าย ใส่ร้ายกัน และพุดจากกันในเรื่องที่ไร้สาระประโยชน์ พฤติกรรมเหล่านี้อาจจะเรียกว่า ความผิดเกี่ยวกับชีวิตเป็นต้น

สรุปแล้วคือ ทั้ง ๗ ประการนี้ เป็นปัญหาถาวรในโลก พระพุทธเจ้าทรงใช้คำว่า **ทวาริต** คือ ทำชั่ว พุดชั่ว อันหมายถึงเป็นการเบียดเบียนตนเองและคนอื่น สังคมจนถึงโลกอันเป็นส่วนรวม หากมองไปที่ความคิดของเขาที่ผลักดันให้ทำ พุดออกไปในลักษณะนั้นจะพบว่า ล้วนมาจากความโลภ ความพยาบาท ที่สำคัญคือ **ความคิดเห็นที่ผิดจากทำนองคลองธรรม**

ดังนั้น คุณสมบัติของความเป็นมนุษย์คือ การยอมรับสิทธิในชีวิต ทรัพย์สิน คู่ครองของกันและกัน โดยไม่ล่วงละเมิดสิทธิของผู้อื่น ยอมรับสิทธิในการรับฟังข้อมูลข่าวสารที่มีลักษณะสร้างสรรค์ ยามที่ตนต้องปฏิสัมพันธ์กับคนอื่นทางวาจา ด้วยการพุดคำสัตย์ ส่งเสริมสามัคคี ประสานสามัคคี กระชับสามัคคี ตามสมควรแก่ฐานะของคนที่ตนพุดด้วยหรือพุดถึง ฐานจิตสำคัญคือ มีความรู้สึกเป็นมิตรต่อคนที่ตนพุดด้วยและพุดถึง คำพุดจึงได้นามว่า **เมตตาวาจา** แม้ยังละความโลภไม่หมด แต่พร้อมที่จะบรรเทาความโลภไม่ให้อยากได้ของ ๆ คนอื่น แม้มีความโกรธอยู่ แต่ควบคุมมิให้พยายามปองร้ายคนอื่น

คุณธรรมเหล่านี้เป็นมาตรฐานวัดความมีใจสูงของคน หมายความว่า **ใครก็ตามที่สามารถควบคุมอาการ**

๖ เราเป็นใคร เป็นอะไร ?

แสดงออกทางกาย วาจา ความคิดของตนได้ดังกล่าว
แสดงว่า เขาเป็นมนุษย์ในความหมายว่า **ที่ชื่อว่ามนุษย์**
เพราะเป็นผู้มีใจสูง

ในกรณีที่แสดงให้เห็นถึงความมีเหตุผลหรือรู้ว่าอะไร
เป็นประโยชน์และไม่เป็นประโยชน์ อันเป็นคุณสมบัติอีกด้าน
หนึ่งนั้น สะท้อนออกมาด้วยความเห็นชอบตามทำนองคลองธรรม
นั่นคือมีสัมมาทิฐิ ปัญญาอันเห็นชอบเป็นหลักใจ เรือนใจ

สัมมาทิฐิจะเกิดขึ้น และพัฒนาขึ้นได้อย่างไร ?

สัมมาทิฐิ ที่แปลว่า ปัญญาอันเห็นชอบตามความเป็น
จริง หรือปัญญาศึกษาในไตรสิกขานั้น ทรงแสดงว่าเกิดมาจาก
สาเหตุสองประการ คือ

ปรโต โมสะ มีการศึกษาเรียนรู้มาจากคนอื่น แหล่งอื่น
เอกสารหลักฐานต่าง ๆ ตามสมควรแก่กรณีนั้น ๆ นั่นคือ มี
ประสบการณ์ทางประสาทสัมผัสสูง

โยนิโสมนสิการ การทำไว้ในใจโดยอุบายวิธีที่มีเหตุผล
สามารถมองจากเหตุไปหาผล โยงจากผลไปหาเหตุ มีกระบวนการ
ในการคิด การสืบสาวย้อนอดีต ปัจจุบัน อนาคต นำมา
สอบทาน เทียบเคียงกับหลักธรรมในพระพุทธศาสนา ตามที่
พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ ประการสำคัญคือ สามารถใช้เหตุผล
ในการคิด พิจารณา จนสามารถยอมรับนับถือหรือเข้าถึงความ

สัมมาทิฐิจะเกิดขึ้นและพัฒนาขึ้นได้อย่างไร ? ๗

จริงใน ๑๐ ประการ คือ มีความเห็นว่า การให้ทาน การบูชา การประกอบพิธีกรรมที่ถูกต้องมีเหตุผล, พ่อแม่มีคุณ โลกนี้มีอยู่, แม้โลกหน้าที่คนจะต้องไปเกิดหลังจากตาย ไปแล้วก็มี, เจตนาที่เกิดขึ้นภายในจิตคนแล้ว ทำ พูด คิด ไปตามเจตนา นั้น มีผลไปตามสมควรแก่เจตนา นั่นคือ ปัญญาเห็นชอบในกฎแห่งกรรมอันเป็นอาการของเจตนาคือ ความจงใจคิด จงใจทำ จงใจพูดว่าเป็นกรรมที่จะต้อง มีผลไปตามสมควรแก่เหตุเสมอ, มีความเห็นว่าสรรพชีวิต ที่ยังมีกิเลสอยู่เมื่อตายไปย่อมเกิดอีกและมีความเห็นชอบว่า ท่านที่รู้แจ้ง โลกนี้ด้วยตนเองแล้วสอนบุคคลอื่นให้รู้ตาม มีอยู่ ความเห็นชอบทั้ง ๑๐ ประการนี้ พระพุทธเจ้าทรงแสดงว่า **มีอยู่**

ใครเห็นว่ามี ความเห็นของเขาก็เป็นสัมมาทิฐิ

ใครคิดว่ามี ความคิดของเขาก็เป็นสัมมาสังกัปปะ

ใครพูดว่ามี การพูดของเขาก็เป็นสัมมาวาจา

ใครก็ตามแนะนำบอกกล่าวให้คนอื่นเห็นชอบตามเขา ชื่อว่ากล่าวตรงกับคำกล่าวของพระอรหันต์ทั้งหลายในโลก จะ ประสพผลบุญเป็นอันมาก

ใช่... ขอเพียงแต่เรามีความเห็นชอบในกฎแห่งกรรม สังสารวัฏ และการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า แล้วดำเนินชีวิตไปบน วิถีแห่งพุทธธรรม ความเป็นมนุษย์ในความหมายว่า

๘ เราเป็นใคร เป็นอะไร ?

สัตว์โลกที่รู้ว่าอะไรเป็นประโยชน์และไม่เป็น
ประโยชน์ หรือสัตว์โลกที่มีเหตุผลจะเข้าถึงความสมบูรณ์

จากฐานของความเป็นมนุษย์อันประกอบด้วยคุณธรรม
หลักเพียงอย่างเดียวคือ **สัมมาทิฐิ ปัญญาอันเห็นชอบ** เป็นหลัก
สำคัญที่จะพัฒนาคุณธรรมเหล่านี้ให้เกิดขึ้นติดตามมา แม้การ
เกิดของอริยมรรคอีก ๗ ประการ ก็สืบเนื่องมาจากจิตที่กอบปร
ด้วยสัมมาทิฐิเป็นสำคัญ หากขาดสัมมาทิฐิเพียงอย่างเดียว
อริยมรรคทั้ง ๗ ประการก็จะเกิดขึ้นไม่ได้

แต่ในความเป็นจริงแล้ว ฐานหลักคือความเป็นมนุษย์
ทั้งกายและจิตนั้นเป็นหลักการสำคัญของความเป็นมนุษย์ แต่
เพราะคนต้องเกี่ยวข้องกับตน คนอื่น กลุ่มคน กาลเทศะ ความ
เหมาะสม โดยเฉพาะคือ เหตุผลที่จะต้องปรับเปลี่ยนตนเอง
ให้เหมาะสมแก่สิ่ง คนที่ตนต้องเกี่ยวข้องในขณะนั้น ๆ เพราะ
คน สัตว์ สิ่งที่ตนสัมพันธ์ในขณะนั้น ๆ จะทำให้ฐานะของเรา
เปลี่ยนแปลงไปตามความสัมพันธ์กับคน สัตว์ สิ่งนั้น ๆ ไปด้วย
เช่น

ในขณะที่เรานั่งล้อมวงกันภายในบ้าน ถ้าจะถามว่าขณะ
นั้นเราเป็นอะไร ต้องย้อนกลับไปถามว่าจะให้ตอบเมื่อเรา
เกี่ยวข้องกับใคร เช่น กับพ่อกับแม่เราก็เป็นลูก กับพี่เราก็เป็นน้อง
กับน้องเรากลับเป็นพี่ กับปู่ย่าตายายเราก็เป็นหลาน คนที่เป็น
พ่อแม่คนแล้วก็ต้องเป็นพ่อแม่ของลูกเมื่อสัมพันธ์กับลูก

สัมมาทิฐิจะเกิดขึ้นและพัฒนาขึ้นได้อย่างไร ? ๙

จากตัวอย่างนี้เอง ทำให้เราจำเป็นต้องพยายามที่จะ **เป็นให้ได้ เป็นให้ดี เป็นให้เป็น ตามสมควรแก่ฐานะของเรา** ที่เกี่ยวข้องกับเขาในขณะนั้น ๆ แล้วทำหน้าที่ของตนให้ดีในขณะนั้น ๆ

จากจุดนี้เองทำให้เราพบว่า **ธรรมะมีมาก** แต่ธรรมะจะมีมากอย่างไรก็ตาม ทุกครั้งที่ทำถูกต้อง จะต้องเกี่ยวข้องกับสัมมาทิฏฐิอยู่ตลอดเวลา หากยามใดทำผิดพลาดก็จะไปเชื่อมโยงอยู่กับมิจฉาทิฏฐิตลอดเวลาเช่นกัน

เคยพบข้อความในหนังสือเล่มหนึ่ง ไม่ทราบว่าเป็นของใคร แต่แสดงว่าเป็นความคิดแหลมคมประการหนึ่ง คือท่านกล่าวว่า

ดูตนออก บอกตนได้ ใช้ตนเป็น, ดูตนออก บอกตนได้ ใช้ตนทำ, ดูตนออก บอกตนได้ ใช้ตนพูด, ดูตนออก บอกตนได้ ใช้ตนคิด

อันสอดคล้องกับพุทธดำรัสที่มักพบเสมอว่า **ปฏิบัติ ธรรมสมควรแก่ธรรม ปฏิบัติชอบยิ่ง ปฏิบัติตามธรรม**

ข้อความเหล่านี้ ฟังสังเกตว่ามีธรรมอยู่ถึง ๓ คำ ดังนั้นเมื่อมาตรวจสอบภาคสนามจะเห็นว่าเช่น เราจะมี**ความอดกลั้น อดทน** ต้องปฏิบัติให้สมควรแก่ **เหตุ ผล ฐานะของตน ความเหมาะสมสมควร** กาลเทศะ **กลุ่มคน บุคคล** โดยไม่มากเกินไปหรือไม่น้อยเกินที่เรียกว่า **ปฏิบัติตามหลักสายกลาง ปฏิบัติ**

๑๐ *เราเป็นใคร เป็นอะไร ?*

ตามธรรม คือตอนใดควรอดทนหรือไม่ควรอดทน เพราะกรอบของความอดทนนั้น ท่านจำแนกไว้เพียง ๔ กรณีเท่านั้น คือ

อดทนต่อความแปรปรวนของธรรมชาติ

อดทนต่อความเหนื่อยยากในการทำงาน

อดทนต่อทุกขเวทนาที่เกิดขึ้นทางกายใจ

อดทนต่อแรงกระตุ้นที่มาจากข้างนอก หรือเหนียวเนื้อตรึงขึ้นมาด้วยตนเอง

อันเป็นเหตุให้เกิดความโลภ ความกำหนัดทางเพศ ความขัดเคือง ความมกมาย และความประมาท

ความอดทนจึงต้องมีปัญญาเป็นหลัก ไม่ใช่ยากจนก็ทนเป็นคนจนอยู่ให้ตลอดไป ไม่ยอมแก้ไขเปลี่ยนแปลง การใช้ปัญญาพิจารณาแล้วตัดสินใจปฏิบัติธรรมนั้น ต้องมีความชัดเจนว่า

หากทำลงไปตามที่ตนต้องการจะทำในขณะนั้น ๆ ปัญหาที่ยังไม่เกิดจะเกิดขึ้น ปัญหาที่มีอยู่แล้วจะลุกลามมากยิ่งขึ้น กรณีเช่นนี้ต้องอดทน ทำนองที่คนโบราณท่านสอนไว้ว่า

อดเปรี้ยวไว้กินหวาน

บางครั้งแรงกระแทกหนักเช่น มีการกล่าวว่ายั่วยุให้โกรธ การโกรธตอบคนโกรธเรา เป็นการทำลายตัวเอง ตกหลุมพรางของฝ่ายที่ไม่หวังดีต่อเรา อาจจะต้องอดทนมากเป็นพิเศษ โดยเพิ่มปริมาณปัญญาให้มากขึ้น อย่างที่ท่านให้ข้อคิดไว้ในโคลงโลกนิติว่า

สัมมาทิฏฐิจะเกิดขึ้นและพัฒนาขึ้นได้อย่างไร ? ๑๑

หมาไดตัวร้าย ขบบาทา
อย่าขบตอบต่อหมา อย่าขี้
ทรชนชาติชั่วทา- รุณโทษ
อย่าโกรธอย่าหน้าบึ้ง ตอบถ้อยถือความ

โคลงบทนี้หากทำได้หมายความว่า ในขณะที่นั้นนอกจาก
ปัญญาเกิด มีขันติแล้ว ใจจะมีความสงบแช่มช้อยู่ภายใน
เพราะไม่ถือสาหาความกับคนที่ทำให้เราโกรธ

เราเป็นลูกที่ดีได้อย่างไร ?

ความเป็นมนุษย์นั้นเองมีความเชื่อมโยงกับมารดาบิดา
เพราะหากว่าท่านแต่งงานกันแล้ว แต่ท่านไม่มีลูกเลย ท่านก็อยู่
ได้ตามสมควรแก่ฐานะ สำหรับลูกเองอาจจะต้องหาคำตอบให้
แก่ตนเองจากคำถามเหล่านี้คือ หากเราไม่มีพ่อแม่ เราสามารถ
เกิดมาในโลกได้ไหม ? และหากพ่อแม่เราไม่เป็นคน เราจะมี
สิทธิเกิดมาเป็นคนได้ไหม ?

เมื่อหาคำตอบได้แล้ว จำต้องตรวจสอบตนเองว่า เมื่อ
มารดาบิดาให้ชีวิตที่เป็นคนแก่เราแล้ว ท่านทั้งสองคือผู้
บังเกิดเกล้า เราเป็นผู้อาศัยท่านเกิด อาศัยท่านอยู่
อาศัยท่านเรียน อาศัยท่านสารพัด ประเด็นสำคัญว่า ใน
ฐานะของความเป็นลูก ทำตนอย่างไรจึงจะให้พ่อแม่ได้
อาศัย

พระพุทธศาสนาแสดงลูกไว้ ๓ ประเภท คือ

ลูกประเภทเกิดมาล้างผลาญตนเอง ครอบครั้ว ตระกูล

ลูกประเภทเกิดมาสามารถดำรงรักษาวงศ์ตระกูลได้

ลูกประเภทที่เกิดมาเป็นศรีสง่าแก่ตระกูลวงศ์

อย่างท่านประพันธ์ไว้เป็นคำกลอนว่า

มีลูกดีเป็นศรีสง่าหน้า ญาติวงศ์พงศาพลอยพ้องใส

การเป็นลูกที่ดีอย่างน้อยที่สุด ต้องสามารถรักษาชื่อเสียงเกียรติยศของวงศ์ตระกูลไว้ให้ได้ หากจะมีปัญหาเกิดขึ้นแก่ครอบครั้ว สกุล จะต้องไม่เกิดขึ้นจากการกระทำของเรา

ในขณะที่เดียวกันก็ต้องพยายามพัฒนาตนเอง ให้เป็นลูกประเภทที่ท่านเรียกว่า **อภิชาติบุตร** คือบุตรประเภทเชิดชูตระกูล โดยการตระหนักในภาระหน้าที่ของตนที่จะต้องสำนึกกตัญญูกตเวทิต่อพ่อแม่ ทำหน้าที่ของตนต่อท่านด้วยความเคารพบูชา

ตามที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ คือ

ท่านเลี้ยงเรามาแล้ว เลี้ยงท่านตอบแทนช่วยทำงาน แบ่งเบาภาระหน้าที่ จนถึงทำงานให้ท่าน ดำรงวงศ์ตระกูลไม่ให้ตกต่ำเพราะตน ทำตนให้พ่อแม่วางใจในการที่จะมอบทรัพย์สมบัติให้ และเมื่อท่านตายไปแล้วทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้ท่าน

เราเป็นลูกที่ดีได้อย่างไร ? ๑๓

หากลูกหญิงชายคนใดก็ตาม สามารถสำนึกและปฏิบัติหน้าที่ของตนต่อพ่อแม่ด้วยการทำหน้าที่ของตนให้ดี ๕ ประการนั้น การเป็นลูกของเราย่อมได้ชื่อว่า

**เป็นได้ เป็นดี เป็นเป็น และเป็นชอบตาม
ทำนองคลองธรรม**

เราเป็นทายาท ลูกหลาน พี่น้องของตระกูลให้ดีได้อย่างไร ?

ข้อนี้พึงสังเกตว่า หน้าที่ที่ตนทำต่อมารดาบิดานั้นเอง เป็นฐานหลัก เพราะเป็นการแสดงถึงความรัก ความเคารพ นับถือ กตัญญูต่อท่าน ผู้ใหญ่ในครอบครัวนับแต่พี่ขึ้นไป ก็คงอาศัยฐานของความรัก ความเคารพ นับถือ กตัญญูตามสมควร แก่ฐานะ คนรุ่นน้องลงมามีความรักเป็นฐานใจ พร้อมทั้งจะกระจายออกไปเป็น ความอาทร ห่วงใย เอาใจใส่สงเคราะห์ อนุเคราะห์กันตามสมควร

คุณธรรมหลักชุดหนึ่งที่ทรงแสดงไว้ในนามว่า **วัตรบท ๗ ประการ** ที่ช่วยให้คนซึ่งมีคุณธรรมเหล่านี้เป็นหลักใจ เป็นเรือนใจ เป็นคนดีตามสมควรแก่ฐานะ จนอำนวยผลให้บังเกิดในสุคติหลังจากตายไปแล้ว นั่นคือ

๑. อุปัฏฐากบำรุงเลี้ยงกุมารดาบิดาของตนด้วย
สำนึกกตัญญูกตเวที

๑๔ เราเป็นใคร เป็นอะไร ?

๒. มีความเคารพนับถือประพฤตินอ่อนน้อม ถ่อมตนต่อญาติผู้ใหญ่ในตระกูล รวมถึงคนปุ่นเดียวกับ ญาติผู้ใหญ่ของตน

๓. เจรจาถ้อยคำที่ไพเราะอ่อนหวาน สบายหู สบายใจ ด้วยความรู้สึกร่วมมิตรต่อท่านที่ตนพูดด้วย หรือพูดถึงท่าน

๔. งดเว้นการพูดในลักษณะส่อเสียดคือ ยุยงให้ คนสองคนเป็นต้นไปทะเลาะขัดแย้งกัน แต่พูดในทาง สร้างสรรค์ พัฒนาให้มีความรักสามัคคีต่อกัน

๕. ไม่เป็นคนเห็นแก่ตัวจนกลายเป็นคนตระหนี่ถี่ เหนียว แต่พยายามขจัดความตระหนี่ออกไป จนเป็นคน มีน้ำใจโอบอ้อมอารี เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อวงศ์สาครญาติ และคนเหล่าอื่น ตามสมควรแก่กำลังความสามารถ

๖. มีความซื่อสัตย์สุจริต แสดงความจริงใจออกมาทางการกระทำ คำพูด มีความจริงใจจริงจังตามคำพูด การตกลงรับคำ การปฎิญาณ ปฏิญญา จนถึงการตั้ง สัตยาริษฐานไม่ยอมเสียสัจจะ จนถึงเข้าถึงอุดมการณ์ ของมนุษย์ที่ว่า

เสียชีพอย่าเสียสัตย์ เสียสมบัติอย่าให้เสียวาจา

๗. ยามใดที่มีความรู้สึก โกรธ ไม่พอใจ พยายามเอาชนะความโกรธ รู้จักห้ามใจตน ข่มใจตน จน

เราเป็นทายาทลูกหลานพี่น้องของตระกูลได้อย่างไร ? ๑๕

พัฒนาขึ้นเป็นเมตตาต่อคนใกล้เคียงเป็นต้นไป พยายาม
ขยายความรู้สึกเหล่านี้ออกไปตามลำดับ

คุณธรรม ๗ ประการนี้ พระพุทธเจ้ารับสั่งเล่าแก่
กษัตริย์ลิจฉวินามมหาลิวา **เป็นธรรมที่ทำให้คนให้เป็นเทวดา**
คือ ท้าวสักกะ แต่เทวดาชั้นดาวดึงส์เรียกคนที่มีคุณธรรม ๗
ประการนี้ว่า สัตบุรุษ ที่แปลว่า คนดีหรือผู้สงบบจากบาปอกุศล

เราเป็นฆราวาสที่ดีด้วยคุณธรรมอะไร ?

คุณธรรมข้อนี้พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้โดยตรงในนามว่า
ฆราวาสธรรม คือคุณธรรมของผู้ที่ครองเรือน ทรงจำแนกไว้ ๔
ประการด้วยกัน คือ

๑. **สัจจะ** ความจริงใจจะประพฤติ กระทำ พุค
สัญญาอะไรไว้อย่างไรก็จงรักษาสัจจะไว้ไม่ยอมให้เสียเกียรติ
เพราะว่าคนจะได้เกียรติก็เพราะเขามีความสัตย์

๒. **ทมะ** มีความข่มใจตนเอง ฝึกปรือตนเอง มี
ความเพียรพยายามในการฝึกปรือตนเอง พัฒนาตนเอง ดัด
นิสัยตนเอง มีการพัฒนาเปลี่ยนแปลง จนสามารถควบคุมตนเอง
หรือบริหารตนเองให้เกิดผลดีแก่ตน คนอื่น ที่สำคัญคือต้อง
สามารถควบคุมความคิดบางประการที่อาจจะมีปัญหา หากตน
ทำพุดไปตามที่คิดในขณะนั้น ๆ สามารถข่มใจ ห้ามใจตนจาก
ความคิดเหล่านั้น

๑๖ เราเป็นใคร เป็นอะไร ?

๓. **ขันติ** มีความอดกลั้น อดทน ทนทาน จนถึงทนอดต่อสิ่งที่เกิดขึ้นในชีวิต ที่หากไม่อดทนไว้แล้ว ภัยอันตรายจะเกิดขึ้นอีกมาก

ดังนั้น ก่อนจะอดทนอะไรต้องตรวจสอบเสียก่อนว่า ถ้าอดทนไว้จะดีอย่างไร ถ้าไม่อดทนจะเสียหายอย่างไร แล้วตัดสินใจอดทนต่อความวิปริตแปรปรวนของธรรมชาติที่ตนเข้าไปเกี่ยวข้อง อดทนต่อทุกขเวทนาที่เกิดขึ้นจากโรคภัยไข้เจ็บ เบียดเบียนบีบบังคับ อดทนต่อความเหนื่อยยาก ลำบากตรากตรำ ในการทำกิจการงานตามฐานะหน้าที่ของตน

ที่สำคัญที่สุดคือ ต้องอดทน อดกลั้นไม่หวั่นไหว ต่อแรงกระแทกใจจากภายนอก อันมีลักษณะกระตุ้นให้เกิดความกำหนัด ความโลภ ความขัดเคือง ความมงงายไร้เหตุผล และความประมาทผอเรือ

๔. **จาคะ** มีความเสียสละแบ่งปัน ความมีน้ำใจต่อคนอื่นที่ตนเกี่ยวข้องในขณะนั้น ๆ มีความพร้อมที่จะเสียสละแบ่งปัน สงเคราะห์แก่คนเหล่านั้นตามสมควรแก่กรณี หากเป็นงานที่จะต้องทุ่มเทเพื่อให้เกิดประโยชน์สุขแก่สังคมที่ตนเป็นสมาชิกอยู่ พร้อมที่จะสละประโยชน์สุขส่วนตน เพื่อประโยชน์สุขแก่ครอบครัว สังคม ตลอดถึงประเทศชาติ ศาสนา ตามสมควรแก่กรณี

เราเป็นฆราวาสที่ดีด้วยคุณธรรมอะไร ? ๑๗

คุณธรรมที่จำเป็นสำหรับทุกชีวิตคืออะไร ?

ทุกคนต้องตระหนักถึงความจริงที่ไม่อาจปฏิเสธได้คือ ทุกคนเกิดมาจาก **อวิชชา ตัณหา อุปาทาน กรรม** อันเป็นกระบวนการของสังสารวัฏ เมื่อเกิดมาแล้วจึงมีความจำเป็นเร่งด่วน ด้วยการพยายามลดอวิชชา คือไม่รู้ ความรู้ไม่จริง รู้ไม่ตลอดสาย รู้เฉพาะด้านใดด้านหนึ่งให้ลดน้อยลง

คุณธรรมชุดนี้พระพุทธเจ้าทรงเรียกว่า **อิทธิฐานธรรม** คือธรรมที่คนควรมีเป็นเรือนใจ เป็นหลักใจของตน จนพัฒนาเป็นภูมิต้านทานอารมณ์ ที่ผ่านมาจากประสาทสัมผัส หรือเกิดขึ้นจากการเหนียวนึกตรึกนึกของตน คุณธรรมหลัก คือ

๑. *อย่าประมาทในการสร้างปัญญา พัฒนาปัญญา*

ใช้ปัญญาให้เหมาะสมสอดคล้องแก่กรณีของสิ่ง คน สัตว์ที่ตนเกี่ยวข้องในขณะนั้น ๆ การพัฒนาปัญญาจึงต้องมีการกระทำอย่างต่อเนื่อง ที่เราเรียกกันว่า การศึกษาเรียนรู้ตลอดชีวิต เพราะสุดยอดของคนที่เกิดมาคือ คนที่สามารถครองตน ครองคน ครองงานด้วยปัญญา ปัญญาจึงเป็นแสงสว่างในโลก เป็นรัตนะของนรชนจนถึงสามารถพัฒนาคนให้เข้าถึงความบริสุทธิ์ระดับต่าง ๆ จนถึงบริสุทธิ์อย่างแท้จริง

๒. *ให้พยายามรักษาสัจจะไว้ตลอดไป*

ในกรณีของสัจจะไม่ว่าจะเป็นสัจจวาจา สัจจปฏิญาณ สัจจปฏิญญา สัตยาธิษฐาน ดังพุทธศาสนสุภาษิตที่ว่า **บุคคล**

๑๘ *เราเป็นใคร เป็นอะไร ?*

พึงสละทรัพย์เพื่อรักษาอวัยวะ พึงสละอวัยวะเพื่อรักษาชีวิต แต่เมื่ออนุสรณ์ถึงธรรมคือ สัจจปฏิญาณ ให้พร้อมที่จะสละทรัพย์ อวัยวะแม้กระทั่งชีวิตเพื่อรักษาสัจจะเอาไว้ ทุกคนจึงต้องตระหนักว่า คนจะได้เกียรติที่แท้จริงก็เพราะมีสัจจะ เป็นหลักสำคัญ

๓. ให้พยายามเพิ่มพูนจาคะ คือการสละให้ปัน

แบ่งปันด้วยความรัก ความเมตตา ความศรัทธา ความกรุณา ความเคารพ ความรักดีต่อบุคคล องค์กร สถาบันนั้น ๆ จาคะในที่นี้เน้นหนักไปทาง การสละความคิดที่เป็นอุปสรรคต่อสัจจะที่ตนตั้งไว้ เพราะตามปกติแล้ว ยามใดก็ตามที่มีความคิดจะทำความดี กิเลสที่เป็นมารจะคอยขัดขวางชี้แนะให้เลิกทำเช่นนั้น ตามปกติแล้วความคิดแนวนี้ดูเหมือนมีความเป็นมิตร หากขาดปัญญาในการตรวจสอบแล้ว โอกาสที่จะเปลี่ยนความคิด ยอมละทิ้งสัจจะของตนจะเกิดขึ้นได้ง่าย ท่านจึงแปลว่า จาคะพยายามสละสิ่งอะไรก็ตามที่เป็นข้าศึกต่อความตั้งใจในการทำความดีของเรา แสดงว่าหากเป็นความคิดที่ส่งเสริมสนับสนุนให้ทำความดีต่อไปก็ควรจะรักษาไว้ให้นาน และให้เพิ่มมากขึ้นตามลำดับ

๔. พยายามศึกษาทางแห่งความสงบ

เป็นการใช้ปัญญาข้างต้นนั่นเองศึกษาตรวจสอบ เทียบเคียงดูว่าอะไรเป็นเหตุให้เกิดความไม่สงบ ก็พยายามป้องกันขจัด

คุณธรรมที่จำเป็นสำหรับทุกชีวิตคืออะไร ? ๑๙

ทำลายสิ่งนั้นออกไปจากใจ ซึ่งเมื่อก้าวโดยเนื้อหาแล้ว เหตุให้
เกิดปัญญาคือความไม่สงบ ใจที่ขาดความรู้หรือมีความรู้ไม่มาก
พอต่อการที่จะสร้างความรู้สึกร่วมมิตรต่อสรรพชีวิตทั้งปวง
และควบคุมบรรเทาความโลภที่เกิดขึ้นเอาไว้ อย่าให้ถึงกับโลภ
อยากได้ของ ๆ คนอื่นในทางไม่ชอบธรรม

เมื่อก้าวโดยโครงสร้างหลักคือ การดำเนินชีวิตไปบน
เส้นทางแห่งอริยมรรคมีองค์ ๘ ประการคือ ศีล สมาธิ ปัญญา
หรือบุญกิริยา ได้แก่ ทาน ศีล ภาวนา นั้นเอง

พึงสังเกตว่าคุณธรรมทั้ง ๔ ประการนี้เป็นหลักปฏิบัติ
เพื่อพัฒนาจิตตนเอง โดยมีปัญญาเป็นหลัก

การดำรงสัจจะและรู้จักสิ่งที่เป็นข้าศึกของสัจจะแล้ว
สละออกไป เป็นการแสดงถึงความมีปัญญามากพอต่อการ
บริหารตนเองให้เป็นคนมีคุณธรรม

ความสงบเป็นผลของการใช้ปัญญาเหมาะสม
สอดคล้องกับกรณีนั้น ๆ ดังที่ทรงแสดงว่า **ปฏิบัติธรรม
สมควรแก่ธรรม ปฏิบัติชอบยิ่ง ปฏิบัติตามธรรม**

ดังนั้นทั้งหมดจึงเป็นประโยชน์ตนเป็นฐานไว้ก่อน
จนมีความพร้อมที่จะปฏิสัมพันธ์อย่างสร้างสรรค์กับ
คนอื่น สังคม ภารกิจการงาน เป็นต้น ให้ดำเนินไป
ด้วยความเรียบร้อยดีงาม

พุทธศาสนิกชนที่ดีควรมีคุณสมบัติเช่นไร ?

ความเป็นพุทธศาสนิกชนนั้นคือ คนที่ปฏิญาณตนเป็นผู้นับถือพระพุทธศาสนา หรือถือว่าพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่งที่ระลึกของตน ท่านแสดงคุณลักษณะที่เป็นปัจจัยหลักและปัจจัยเสริมไว้ ๖ ประการคือ

๑. **คติสมบัติ** สมบูรณ์ด้วยคติ คือได้อัตภาพมาเป็นมนุษย์ที่มีความสมบูรณ์ทั้งร่างกายและจิตใจ ภายใต้งื่อนไขที่ว่า มีใจสูงกว่าสัตว์และมีเหตุผลมากพอต่อการยอมรับนับถือศรัทธาต่อบุคคล สิ่งทีควรแก่การนับถือ

๒. **กาลสมบัติ** สมบูรณ์ด้วยกาล คือเกิดมาในยุคสมัยที่พระพุทธศาสนาเกิดขึ้น ดำรงอยู่ในโลก มีคำสอนของพระพุทธเจ้าแพร่หลายอยู่ในท้องถิ่นนั้น ๆ

๓. **ปเทศสมบัติ** ตนเองมีบุญมากพอช่วยให้เกิดในประเทศที่คนส่วนมากนับถือพระพุทธศาสนา ยังมีพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติได้ยิ่งดี

๔. **กุลสมบัติ** ด้วยอำนาจแห่งบุญที่ตนทำไว้ในกาลก่อน นำให้เกิดในครอบครัวตระกูลที่นับถือพระพุทธศาสนา ช่วยให้ตนเป็นชาวพุทธโดยกำเนิด ทะเบียนสำมะโนครัว

๕. **อุปธิสมบัติ** เป็นคนมีสุขภาพพลานามัยสมบูรณ์ไม่บกพร่องจนเป็นอันตราย อุปสรรคต่อการศึกษาธรรม ปฏิบัติธรรม หรือจิตไม่ผิดปกติ

๖. **ทิวฐิสมบัตติ** สมบูรณ์ด้วยความเห็นคือ เป็นคนมีพื้นฐานสัมมาทิฐิ มีปัญญาเห็นชอบ อันเกิดมาจากเหตุสองประการดังกล่าว และแสดงออกให้เห็นใน ๕ กรณีคือ ตามที่ท่านแสดงไว้ในอรรถกถาปัญจสุทนีคือ

๑. **กมมสกตาสมมาทิฐิ** ปัญญาเห็นชอบในกฎแห่งกรรมว่า คนเรามีกรรมเป็นของ ๆ ตน จะต้องเป็นผู้รับผลของกรรม มีกรรมเป็นกำเนิด มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ มีกรรมเป็นที่พึ่งอาศัย ใครทำกรรมอันใดไว้ จะดีหรือชั่วก็ตาม เขาจะต้องเป็นผู้รับผลของกรรมนั้น

๒. **วิปัสสนาสมมาทิฐิ** ปัญญาเห็นชอบในวิปัสสนาคือเห็นแจ่มแจ้งตามความจริงว่า

สังขารทั้งหลายทั้งปวงไม่เที่ยง สังขารทั้งหลายทั้งปวงเป็นทุกข์ ธรรมทั้งปวงเป็นอนัตตา

อย่างน้อยก็สามารถลดละความยึดติดในสังขารและตนเองว่า เป็นของเรา เราเป็นอย่างนั้นอย่างนี้ หรือว่าเป็นตัวตนถาวรสามารถถ่ายถอนความยึดมั่นถือมั่นอย่างขาดเหตุผลลงไปได้ตามลำดับ เพราะว่า สิ่งอะไรก็ตามที่คนไปยึดมั่นถือมั่นไว้ สิ่งนั้นจะไม่มีโทษไม่มี

๓. **มคฺคสมมาทิฐิ** ปัญญาเห็นชอบในมรรค คือเหตุที่จะให้เกิดผลทั้งด้านดีและไม่ดี คือเห็นชอบว่าอะไรเป็นทางผิด อะไรเป็นทางถูก อะไรเป็นทางแห่งสุขคติ อะไรเป็นทางทุกข์

๒๒ เราเป็นใคร เป็นอะไร ?

๔. ผลสมมาทิฎฐิ ปัญญาเห็นชอบในผล คือสามารถเชื่อมโยงได้ว่า ผลนี้มาจากเหตุนี้ เมื่อผลเหล่านั้นเกิดขึ้นแก่ตนสามารถเชื่อมโยงไปสู่เหตุได้ว่า เหตุที่เกิดผลเช่นนั้นตนเป็นคนทำมาเอง เพราะตามปกติแล้วบางคราวเหตุกับผลจะห่างกัน ในกรณีที่ผลดีเกิดขึ้นคนมักยกให้เป็นของดวง โชคดี เทพเจ้าให้ ลากเป็นต้น พอผลออกมาในทางไม่ดีก็โยนให้เคราะห์ ชตากรรม คนที่เกี่ยวข้องกับตน เป็นต้น

๕. ปัจจเวกขณสมมาทิฎฐิ ปัญญาเห็นชอบด้วยการใช้ปัญญาพิจารณาเจาะจงลงไปในกรณีนั้น ๆ จนมีความเห็นประจักษ์แจ้งแก่ใจของตน ตามความเป็นจริงในเรื่องนั้น เช่น ยอมรับว่าเราเกิดมาแล้วจะต้องมีความแก่ ความเจ็บ ความตาย การพลัดพรากสูญเสียเป็นธรรมดาไม่มีใครสามารถหลีกเลี่ยงไปได้

สัมมาทิฎฐิประเภทนี้ ทรงสอนให้นำสิ่งนั้นมาพิจารณาบ่อย ๆ จนทำให้ยอมรับความจริงในเรื่องปัจจัย ๔ นั้น

ปัจจัย ๔ เป็นปัญหาใหญ่ทรงสอนให้พิจารณาทั้งในขณะรับ ขณะบริโภคใช้สอย และหลังจากบริโภคใช้สอยไปแล้ว เพื่อให้สามารถครองชีวิตอย่างเป็นนายปัจจัย ๔ แทนที่จะบริโภคใช้สอยตามเสียงกระซิบสั่งแห่งตัณหา ความทะยานอยากภายในใจตน หรือการปลุกเร้าจากสังขม จนเลื่อนไหลไปตามกระแสสังขม

คุณลักษณะของสามีภรรยาที่พึงปรารถนาเป็นเช่นไร?

สามีภรรยาที่พึงปรารถนาของคนทั้งหลายในโลกคือ สามีภรรยาที่ทำตนเหมือนแม่พ่อของอีกฝ่ายหนึ่ง ทำตนเป็นพี่ชายน้องชายพี่สาวน้องสาวของอีกฝ่ายหนึ่ง ทำตนเหมือนเพื่อนร่วมชีวิตของกันและกัน และวางตนเหมือนทาส ทาสีของอีกฝ่ายหนึ่ง โดยหลีกเลี่ยงการเป็นสามีภรรยาที่วางตัวเหมือนเป็นเพชรฆาต โจร หรือนายทำลาย ชมชู้อีกฝ่ายหนึ่ง

ในขณะที่เดียวกันก็ทรงจำแนกหน้าที่หลักของสามีภรรยาในระดับมาตรฐานไว้ฝ่ายละ ๕ ประการคือ

สามีที่ดีควรยกย่องนับถือสถานะของภรรยาตน, ไม่ดูหมิ่นเธอไม่ว่าเรื่องอะไรก็ตาม, ไม่ประพฤตินอกใจภรรยาของตน, มอบความเป็นใหญ่ในฐานะของแม่เรือนให้แก่เธอ, ให้ของขวัญของฝากตามสมควรแก่โอกาสแก่ภรรยา อันแสดงให้เห็นถึงความรัก ความผูกพันฉันคู่ครองของสามีที่ต้องมีต่อภรรยาของตน

ครอบครัว เป็นสถาบันหลักของสังคม ความเป็นสังคมคือการแสดงออกต่อกันด้วยความรัก ความเข้าใจ มีกิจการที่ปฏิบัติต่อกันด้วยความรัก ช่วยให้ความรัก ความเป็นมิตรผูกพันมั่นคงมากยิ่งขึ้น ดังนั้น คนที่เป็นภรรยาจึงต้องแสดงออกในรูปของปฏิบัติการ คือการกระทำตอบต่อสามีของตนด้วย

- จัดการงานในฐานะของแม่เรือน ภรรยา, แม่ของลูกให้ดี, มีน้ำใจต่อคนที่เป็ญญาติ คนใกล้เคียงของสามีด้วยความจริงใจ, มีความสุจริตใจต่อสามีโดยไม่นอกใจ, มีความสามารถฉลาดในการบริหารจัดการกับทรัพย์สินของครอบครัว, มีความขยัน ฉลาด สามารถในการทำงานในความรับผิดชอบตามหน้าที่ของตน

- ความรักของคู่สามีภรรยาต้องพัฒนาไปเป็นเพื่อนคู่คิด มิตรฤๅใจ จนรู้สึกรึเป็นลมหายใจของกันและกัน หากให้ความสำคัญแก่การตอบสนองความต้องการทางเพศเป็นหลักแล้ว โอกาสที่จะขาดความสุจริตต่อกัน อาจเกิดขึ้น และนำไปสู่ความแตกแยกภายในครอบครัว ปัญหาต่าง ๆ จะติดตามมาอีกมาก

ครอบครัวจึงต้องบริหารด้วยความมีเหตุผล ความสุจริตใจต่อกัน ที่สำคัญคือความรักที่พัฒนาไปจนกลายเป็นความเป็นมิตร ให้ความสำคัญแก่สถาบันครอบครัวมากกว่าความต้องการทางเพศ

พระพุทธศาสนาแสดงไว้โดยสรุปว่า
เหย้าเรือนที่บริหารจัดการดีแล้ว จะนำความสุขมาให้

จุดเริ่มต้นของการเป็นภิกษุระดับบัณฑิต

ความเป็นภิกษุนั้น เริ่มต้นด้วยการงดเว้นจากสิกขาบทที่ทรงห้ามมิให้ทำเป็นสำคัญ ดังนั้นหากใครก็ตามที่เป็นภิกษุ มีอายุพรรษาเจริญมาพอสมควร สามารถพัฒนาตนเองมาอยู่ในจุดที่สามารถบรรเทาความปรารถนาความต้องการในทางผิด อันเป็นคุณลักษณะของภิกษุที่เป็นพาลออกไปได้ ท่านผู้นั้น ย่อมได้ชื่อว่า เป็นภิกษุที่กล่าวได้ว่า เป็นบัณฑิต นั่นคือ

๑. สามารถบรรเทาความปรารถนาการยกย่อง
ความดีที่ตนไม่มี

๒. สามารถบรรเทาความต้องการเป็นใหญ่
สามารถครอบงำภิกษุทั้งหลายในวัดนั้น ๆ

๓. สามารถบรรเทาความปรารถนาการเป็นเจ้าอาวาส
เจ้าคณะ พระสังฆาธิการตำแหน่งต่าง ๆ

๔. สามารถบรรเทาความปรารถนาให้ตนได้รับการ
ยกย่อง บูชา สักการะจากคนทั้งหลาย ในท้องถิ่นนั้น ๆ
และในส่วนอื่น

๕. สามารถบรรเทาความปรารถนาที่จะสร้างความ
สับสนในหมู่พระภิกษุ สามเณร สาธุชน ให้เข้าใจผลงานที่
ดีงามทั้งหลาย ซึ่งคนอื่นเขาทำว่าเป็นผลงานของตน

๖. สามารถบรรเทาความต้องการที่จะให้คนทุกคน
ยอมสยบอยู่ในอำนาจของตนอย่างหมอบราบ ไม่อาจหือได้

๒๖ เราเป็นใคร เป็นอะไร ?

คุณลักษณะเหล่านี้พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ว่า

**หากใครมีความปรารถนาในฐานะใดก็ตาม
ย่อมเป็นสัตถุญญลักษณะของความเป็นภิกษุพาล**

ทุกข้อเป็นการแสดงอาการของความโลภ ออยากได้ ที่บางครั้งท่านเรียกว่า มีความปรารถนาลามก อาการของภิกษุพาลที่ตกอยู่ในอาการข้างต้นโดยไม่ยอมบรรเทา เป็นการปฏิบัติขัดแย้งกับหลักการสำคัญของพรหมจรรย์ อันเป็นเนื้อหาสำคัญของพระพุทธศาสนา ตามที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ใน พรหมจรรย์สูตร จตุกกนิบาต อังคุตตรนิกาย ว่า

**ภิกษุทั้งหลาย ตถาคตประพฤติพรหมจรรย์
เพื่อลวงประชาชนก็หามิได้ เพื่อเกลี้ยกล่อม
ประชาชนก็หามิได้ เพื่ออนิสงส์คือลาภสักการะ
และสรรเสริญก็หามิได้**

**เพื่ออนิสงส์คือการอวดอ้าง เพื่อความ
ปรารถนาว่า ประชาชนจงรู้จักเราด้วยอาการอย่างนี้
ก็หามิได้**

**โดยที่แท้ ตถาคตอยู่ประพฤติพรหมจรรย์
เพื่อสังวร เพื่อละ เพื่อคลายความกำหนัด เพื่อดับกิเลส**

ทรงแสดงวิธีแห่งอกุศลที่นำภิกษุในพระพุทธศาสนาให้
ประสบความเสื่อมและความเจริญไว้นัยหนึ่งในกุหสูตร จตุกก
นิบาต อังคุตตรนิกายความว่า

ภิกษุเหล่าใด ล้อลวง กระจ่าง ประจบ วางท่า
มีมานะดุจไม้้อ และไม้ตั้งมั่น ภิกษุเหล่านั้นย่อมไม่
งอกงามในพระธรรมวินัย อันพระสัมมาสัมพุทธเจ้า
ทรงแสดงแล้ว

ส่วนภิกษุเหล่าใดไม่ล้อลวง ไม่ประจบ เป็น
ธีรชน ไม่กระจ่าง ตั้งมั่นแล้ว ภิกษุเหล่านั้นแล ย่อม
งอกงามในธรรมอันพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรง
แสดงแล้ว

คุณสมบัติของอุบาสกอุบาสิกา ระดับรัตนะเป็นเช่นไร?

คุณธรรมข้อนี้ทรงแสดงไว้ในอุปาสกัรตสูตรความว่า
อุบาสกแก้ว อุบาสิกาแก้วนั้น ประกอบด้วยคุณธรรม ๕
ประการคือ

๑. **สัทธา** มีความศรัทธาเชื่อมั่นในพระพุทธรคุณทั้ง ๓
ประการ ตามที่สวดสาธยายกัน

๒. **ศีล** เป็นผู้มศีล โดยเฉพาะศีล ๕ ประการ ดำรงตน
อยู่ในศีลเป็นหลัก เพราะศีล ๕ คือกุศลกรรมที่สามารถสร้าง
ความสงบแห่งเวร ภัยอันตรายให้แก่คนผู้มีศีล

๓. **ไม่ถือมงคลตื่นข่าว** เชื่อในกฎแห่งกรรม ไม่เชื่อมงคล
เชื่อมั่นในผลแห่งกรรม และเชื่อมั่นในการที่แต่ละคนเป็น

๒๘ เราเป็นใคร เป็นอะไร ?

เจ้าของกรรม ผลกรรม ตามที่ตนได้กระทำไว้ โดยมีฐานมาจาก ศรัทธาในการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า ไม่ถือมงคลตื่นข่าวที่ ปราภฏออกมากในลักษณะต่าง ๆ

๔. ไม่แสวงหาทักษิณีย์ภายนอกหลักคำสอนนี้ คือไม่ แสวงหาเขตบุญนอกพระพุทธศาสนา

๕. กระทำความสนับสนุนในพระศาสนานี้เป็นเบื้องต้น คือ เมื่อต้องการเขตบุญก็แสวงหาในพระพุทธศาสนาเท่านั้น

หากเป็นหัวหน้าคนอื่น ผู้บริหาร องค์กร สถาบันควรมีคุณสมบัติอย่างไร ?

ตามปกตินักบริหารนั้นมักนิยมการใช้อำนาจเป็นหลัก จนบางคนกลายเป็นอำนาจนิยม ตามปกติแล้วนักบริหารทุก ตำแหน่งหากใช้วิธีการเช่นนั้น จะไม่ประสบความสำเร็จ นัก บริหารในปัจจุบันจึงมองกรอบการบริหารในรูปของ บริการ อภิบาล โอบอ้อม คุ่มครอง ซึ่งสามารถจัดการบริหารได้ดีใน ๓ สถานะคือ

บริหารตน บริหารคน บริหารงาน

เนื่องจากนักบริหารจะต้องมีความรับผิดชอบต่องาน ต่อคนที่ตนต้องรับผิดชอบและบริหาร หากมีปัญหที่ตนเสีย ก่อนแล้ว จะกลายเป็นสภาพของ *เตี้ยอ้อมค่อม* มีแต่จะหกล้ม หกลูก จนไม่อาจไปสู่จุดหมายปลายทางที่ตนต้องการได้

หากเป็นหัวหน้าคนอื่นควรมีคุณสมบัติอย่างไร ? ๒๙

ดังนั้น จะได้นำคุณธรรมเหล่านั้นมาเรียงไว้ตามลำดับ คือ

หลักการบริหารตน

ความเป็นตนหรือเป็นคนนั้น เป็นองค์ประกอบร่วมของ กายกับจิต หรือรูปกับนามดังกล่าว แต่ในความเป็นกายกับจิต นั้นเอง ท่านบอกว่า *ใจเป็นนาย กายเป็นบ่าว*

การบริหารตนจึงเป็นสำนึกจากจิต ที่เสริมด้วยการ เรียนรู้ทางประสาทสัมผัส การทรงจำ การนำเรื่องเหล่านั้นมาคิด พิจารณา จนพัฒนาเป็นสำนึกด้วยปัญญาว่า การประพฤติ กระทำเช่นไรจึงเป็นเหตุให้ตนสามารถครองตนได้ดี และมีความสัมพันธ์อย่างสร้างสรรค์กับผู้อื่น มีความสามารถในการ บริหารงานตามขอบข่ายที่ตนรับผิดชอบ

หลักการบริหารตนที่เป็นฐานหลัก คือ

๑. คีล คือ *ความมีระเบียบวินัยในตนเอง* สามารถ ควบคุมพฤติกรรมของตนให้ดำเนินไปตามทำนองคลองธรรม ไม่ทำตนให้เป็นขี้ข้าต่อกันอื่น ด้วยการยอมรับนับถือสิทธิใน ชีวิต ทรัพย์สิน คู่ครอง และการรับฟังข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้อง ของคนอื่น หากตนต้องติดต่อสื่อสารกับเขา รวมถึงการปฏิบัติ ตนตามกฎหมายของบ้าน ระเบียบปฏิบัติ หรือวินัยขององค์กร นั้น ๆ

๒. อาชวะ คือ *ความซื่อสัตย์ ซื่อตรงต่อตนเอง คนอื่น* หน้าที่การงาน กาลเวลา สามารถรักษาสั่งจรรยาที่ตนให้ไว้ต่อ

องค์กร คนอื่น มีความซื่อตรงต่อปฏิญญา คำมั่นสัญญา ตลอด
ถึงการตั้งสัตยาธิษฐานบางประการไว้ได้เป็นอย่างดี

ในฐานะของความเป็นคนไทย หากสามารถรักษาสัจ
ปฏิญาณตามโคลงสยามานุสสติข้อแรกได้ ก็จะเป็นผู้บริหาร
ระดับคุณภาพจริง นั่นคือการรักษาปฏิญาณที่ว่า

รักษาราชจงจิตน้อม	ภักดี ท่านนา
รักษาติกอปรภรณ์ีย์	แนวไว้
รักษาศาสตร์กอปรบุญตรี	สุจริต ถ้วนเทอญ
รักศักดิ์จงจิตให้	โลกชรัองสรรเสริญ.

๓. **มัทวะ** มีความอ่อนน้อม อ่อนโยน เป็นปกตินิสัย
อันเป็นการแสดงออกถึงการลดละมานะ ความกระด้าง ความ
ถือตัว แต่มีความเคารพอ่อนน้อมถ่อมตนต่อคนทั้งหลาย ทั้ง
การพูด การกระทำ กิริยามรรยาท อันอาจสร้างความประทับใจ
เมตตา สงสารจากคนอื่น จนถึงมีความเคารพเทอดทูนตาม
สมควรแก่ฐานะ เป็นการครองชีวิตบนเส้นทางแห่งอุดมมงคล
ตามหลักของพระพุทธศาสนา ที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ว่า

ความเคารพ ความอ่อนน้อม ถ่อมตน เป็นอุดมมงคล

และการแสดงความเป็นคนอ่อนโยนโดยไม่ใช้อ่อนแอ
ทรงสอนให้ทำแก่คนทั้งปวงดังที่ทรงแสดงแก่พระมหากัสสปเถระ
เมื่อท่านมาขอเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนา ทรงประทาน
พระโอวาทให้ ๓ ข้อแรกความว่า

หากเป็นหัวหน้าคนอื่นควรมีคุณสมบัติอย่างไร ? ๓๑

**กัสสปะ เธอเพิ่งเข้าไปตั้งความละเอียด ความ
เคารพยำเกรงไว้ต่อภิกษุทั้งหลาย ทั้งเป็นผู้เฒ่า ทั้งที่
เป็นผู้ใหม่ ทั้งที่เป็นปานกลางอย่างแรงกล้า**

นักบริหารจึงควรทำตนเหมือนน้ำ ที่สามารถผสมกลม
กลืนกับสิ่งทั้งหลาย สลายความสกปรก ขจัดความร้อน เป็นที่
พึ่งอาศัยของคน สัตว์ พืชได้ ไม่มีการเลือกที่รักมักที่ชัง ทุกคน
ที่ได้สัมผัสน้ำจะรู้สึกบรรเทาความแฉะร้อน มีความสะอาด ความ
เยือกเย็นจากน้ำ ผู้บริหารระดับชาติที่ให้ความอบอุ่น สุขสงบแก่
ประชาชนจึงได้รับเรียกขานว่า ร่มพระบารมีหรือภายใต้พระ
บรมโพธิสมภาร รองลงมาเรียกว่า ร่มโพธิ์ร่มไทร เป็นต้น

๔. ตบะ ความเพียรพยายามในการพัฒนาตนเอง ให้
เกิดความรู้ความสามารถ ที่ท่านแสดงไว้ในวิสูตรชาดกตอนหนึ่งว่า
สมบูรณ์ด้วยปัญญา หมายความว่า พัฒนาปัญญาทั้งในชั้น
ของการศึกษาเรียนรู้

- การนำเรื่องเหล่านั้นมาเพ่งพินิจพิจารณา จนสามารถ
เพิ่มความรู้ความเข้าใจ สมบูรณ์ด้วยไหวพริบปฏิภาณในการ
บริหารตน บริหารคน บริหารงาน มีความรอบรู้ในกาลเทศะที่
ตนต้องใช้ให้เหมาะสมแก่กาลเทศะนั้น มีความรอบรู้ในเรื่อง
กฎเกณฑ์ ระเบียบแบบแผน จารีต ประเพณี วัฒนธรรม ใน
ส่วนที่ตนต้องรับผิดชอบ และเกี่ยวข้องกับคนอื่น หน้าที่การงาน
มีความชำนาญในหลักการ วิธีการในการปฏิบัติงาน ใน

๓๒ เราเป็นใคร เป็นอะไร ?

ลักษณะที่เรียกว่า ทำงานได้ ทำงานดี ทำงานเป็น และเป็นงาน
จนความเพียรพยายามของตนกลายเป็นพลังอำนาจ สามารถ
สร้างความเชื่อมั่นให้แก่ตน และสร้างการยอมรับ นับถือศรัทธา
ยำเกรงแก่คนที่ตนต้องรับผิดชอบ ในการบริหาร บริการ

หลักการบริหารคน

๑. ทาน การให้การอนุเคราะห์ สงเคราะห์ สืบเนื่องมา
จากการยอมรับนับถือสถานะของคนอื่น จนเกิดเป็นความมีน้ำ
ใจเอื้ออาทร ห่วงใย มีความพร้อมที่จะอนุเคราะห์ต่อคนของตน
และผู้ที่ตนเกี่ยวข้อง ยามที่เขามีปัญหาจำเป็นต้องได้รับการช่วย
เหลือ ก็พร้อมที่จะช่วยเหลือบรรเทาปัญหาให้แก่คนของตน จน
มีความรู้สึกว่าคุณเหล่านั้นเป็นผู้ที่ตนพร้อมจะร่วมทุกข์ ร่วมสุข
กับเขาและคนเหล่านั้นเองก็มีความรู้สึกว่าคุณ

ผู้บริหารเป็นกัลยาณมิตร เพราะไม่ทอดทิ้งยามมี
ปัญหา พร้อมที่จะอยู่ร่วมกันในรูปที่เรียกว่า เห็นกันเมื่อใช้
ให้กันเมื่อทุกข์

พระพุทธเจ้าทรงแสดงว่า **ผู้ให้ย่อมผูกมิตรไมตรีไว้ได้**

๒. **ปริจาคะ** มีความเสียสละประโยชน์สุขของตน เพื่อ
ปฏิบัติภารกิจงานและมีความเสียสละ ช่วยเหลือเกื้อกูลแก่
คนทั้งหลาย ทั้งในรูปของการสละให้ปัน สละประโยชน์สุขของ
ตนเพื่อส่วนรวม

ดังที่พระพุทธเจ้าทรงประทานหลักไว้ว่า

หากเป็นหัวหน้าคนอื่นควรมีคุณสมบัติอย่างไร ? ๓๓

คนฉลาดเมื่อมองเห็นประโยชน์อันไพบูรณ์ พึง
เสียดสละประโยชน์พอประมาณ เพื่อการได้มาซึ่ง
ประโยชน์อันไพบูรณ์

๓. **อกุโธ** ไม่โกรธต่อคนอื่น โดยเฉพาะคนที่เกี่ยวข้อง
กับการบริหารงานของตน จนมีความรู้สึกต่อคนที่ร่วมงานกับตน
ทั้งระดับสูง ระดับเสมอกัน และระดับล่าง ด้วยความเป็นมิตร
พร้อมที่จะแสดงออกทั้งการกระทำ การพูด โดยคงความรู้สึก
เป็นมิตรอยู่ภายในใจอย่างต่อเนื่อง แม้จะเกิดบันดาลโทสะบ้าง
ก็ต้องเก็บไว้ภายในใจ พร้อมทั้งจะให้ภัยต่อความบกพร่องผิด
พลาดของผู้ร่วมงาน ยามใดที่เขาประสบความสำเร็จความเจริญ
ก้าวหน้า ก็พร้อมที่จะแสดงมุทิตาจิตต่อเขา ไม่แสดงออกซึ่ง
ความริษยาต่อคนของตน ผู้ร่วมงานกับตน

๔. **อวิหิงสา** ไม่มีการเบียดเบียนต่อกัน แม้ระดับความ
คิดจะเบียดเบียน จนมีความพร้อมที่จะแสดงความกรุณา คือ
สงสารต่อคนของตน ผู้ร่วมงาน ยามประสบความสำเร็จความทุกข์ ปัญหา
ก็พร้อมที่จะแสดงออกซึ่งความกรุณาต่อเขา ด้วยการแบ่งเบา
ความทุกข์ของเขา อย่างน้อยก็ปรารถนาที่จะเห็นเขารอดพ้นจาก
ทุกข์ ภัย โรค

๕. **ขนฺติ** มีความอดกลั้นอดทน ที่ตนจะต้องทำงานด้วย
ความหมั่นขยันอันจะต้องเหน็ดเหนื่อยประสบปัญหาเป็นธรรมดา
ยามพจญภัยภัยอันตรายจากธรรมชาติ ก็พร้อมที่จะอดทนต่อ

๓๔ เราเป็นใคร เป็นอะไร ?

ความวิปริตแปรปรวนเหล่านั้นให้ได้ ยิ่งกับคนด้วยแล้วจะต้องมี
เรื่องหนักอกหนักใจที่คนเหล่านั้นประพฤติ กระทำ แสดงออก
มาในลักษณะต่าง ๆ เมตตา กรุณาจะเป็นฐานใจช่วยให้ง่ายต่อ
การอดกลั้น อดทนต่อพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมของคน หรือ
การเสียดทานจากปัจจัยทั้งภายในและภายนอก นักบริหาร
ระดับต่าง ๆ เรียกได้ว่ายิ่งสูงก็ยิ่งหนาว ความหนักแน่นมั่นคง
ภายในใจ อันอาศัยคุณธรรมดังกล่าวเป็นหลักค้ำจุนจึงขาดไม่ได้
พระพุทธเจ้าทรงยกย่องขันติความอดทนไว้ในฐานะต่าง ๆ เป็น
อันมาก เช่น

ความอดทนเป็นเครื่องประดับของนักปราชญ์

**ความอดทนห้ามใจไว้ไม่แสดงอาการผลุนผลัน
ออกมา**

ความอดทนจึงเป็นตบะธรรมอย่างยอดเยี่ยม

ขันติ จึงเป็นธรรมะระดับอุดมการณ์ของพระพุทธศาสนา
เป็นบารมีธรรมที่ทำหน้าที่ด้วยตนเอง และอุปถัมภ์การบำเพ็ญ
บารมีข้ออื่น ๆ จนท่านจัดเป็นสัญลักษณ์ของบรรพชิตหรือ
นักบวชในศาสนาต่าง ๆ ดังคำประพันธ์ที่ว่า

ชายงามด้วยความรู้	ดูเหว่งามเพราะน้ำเสียง
หญิงสวยด้วยคู่เคียง	สัตว์ของเลี้ยงงามเพราะพี
พระจันทร์อันแจ่มฟ้า	งามสง่าเพราะราตรี
บรรพชิตทั้งปวงมี	ถือขันติงามพรรณราย

หากเป็นหัวหน้าคนอื่นควรมีคุณสมบัติอย่างไร ? ๓๕

ขันติจึงเป็นเครื่องประดับใจของนักบริหารทุกระดับทุกคนที่ต้องทำหน้าที่บริหารตน บริหารคน บริหารงาน ยิ่งบริหารมากเท่าไร ปริมาณของขันติต่อทุกกรณีที่เกิดกระทบกระเทือนมาจากแหล่งต่าง ๆ จะต้องเพิ่มมากขึ้นตามลำดับ แต่ข้อที่ควรตระหนักคือการใช้ขันติต้องมีสติปัญญาเข้ากำกับเสมอ.

หลักการบริหารงานและทุก ๆ อย่าง

ข้อนี้ในทศพิธราชธรรม คือธรรมอันนำไปให้เกิดความชื่นชมยินดีต่อผู้บริหารระดับต่าง ๆ จนถึงเป็นพระราชามหากษัตริย์ ท่านใช้เพียงคำเดียวว่า **อวิโรธนะ** คือไม่วิปลาสคลาดเคลื่อนจากหลักธรรม นิติตธรรม ระเบียบแบบแผนต่าง ๆ

กล่าวโดยสรุปจะพบว่า เป็นปัญญาภาคสนามหรือปัญญาภาคบริหารที่พระพุทธเจ้าทรงใช้คำว่า **ปริหาริยปัญญา** มีปัญญาในการบริหาร จัดการไปตามเหมาะตามควรแก่กรณี คุณธรรมเหล่านี้ล้วนต้องอิงอาศัยปัญญา

พระพุทธเจ้าทรงแสดงถึง คุณธรรม ๕ ประการ คือ **ศรัทธา วิริยะ สติ สมาธิ ปัญญา** ว่าเป็นเหมือนกับบุตรอำมาตย์ ๔ คน หมายถึง ธรรม ๔ ข้อแรก เป็นสหายกับราชกุมาร คือปัญญา เวลาสหายทั้ง ๔ ไปในบ้านเพื่อนคนใด เพื่อนคนนั้นก็ทำหน้าที่เป็นหลักในการดูแลเพื่อนอีก ๔ คน แต่พอเข้าถึงพระราชวังแล้ว ทุกคนต้องอยู่ภายใต้อำนาจของพระราชกุมาร อันเป็นการแสดงว่า ธรรมะภาคสนามนั้นไม่ว่าจะเป็นข้อใดก็ตาม

๓๖ เราเป็นใคร เป็นอะไร ?

ล้วนต้องอาศัยปัญญาทุกขั้นตอน ก่อนใช้ธรรม ขณะปฏิบัติธรรม และหลังจากปฏิบัติผ่านไปแล้ว ก็ต้องตรวจสอบด้วยปัญญา

หลักการบริหารจึงเน้นไปที่ การป้องกัน การบำบัด การบำรุง การรักษา ตามโครงสร้างของสัมมาวายามะ คือ ความพยายามในทางที่ชอบ ซึ่งจะต้องอาศัยความคิดเห็นในทางที่ชอบ คือ สัมมาทิฏฐิกับสัมมาสังกัปปะ สามารถตัดสินใจไปตามควรแก่กรณีนั้น ๆ ว่า กรณีใดควรป้องกัน กรณีใดควรบำบัด กรณีใดควรบำรุง กรณีใดควรรักษา บางคราวเราจึงพบพระพุทธเจ้าดำรัสสั้น ๆ ว่า

คนมีปัญญาบริหารหมู่คณะ ย่อมนำมาซึ่งประโยชน์ในด้านต่าง ๆ

ปัญญาที่ใช้ไปในการบริหารคน ด้วยการวางตนเป็นมิตรกับคนเหล่านั้น ช่วยให้คนภายใต้การปกครองของตน มีการยอมรับ นับถือ ศรัทธา ด้วยความจริงใจ ข้อที่ควรงดเว้นตลอดไปคือ อคติ ความลำเอียง ที่ทำให้เกิดความอยุติธรรมในทุกกรณี เนื่องจากความลำเอียงเป็นการใช้ความรู้สึกของตนเป็นเกณฑ์ในการกำหนด ตัดสิน คัดเลือก มอบหมายตำแหน่งให้แก่คน

แต่การใช้คนหรือบริหารคนนั้น จะต้องจัดวางคนให้เหมาะแก่ความรู้ ความสามารถ พื้นฐานความรักความสนใจในการทำงานนั้น ๆ ของคนแต่ละคน

หากเป็นหัวหน้าคนอื่นควรมีคุณสมบัติอย่างไร ? ๓๗

ในข้อนี้พระพุทธศาสนาใช้คำสั้น ๆ ว่า **ปริสเมธะ** คือ ฉลาดในเรื่องของคนที่ตนมีความรู้สึกเป็นมิตร มีความรักเขาคັນมิตร และในขณะที่เดียวกันก็มีความรู้สึกคนเหล่านั้นทุกแง่มุม โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือ ความรู้ ความคิด ความสามารถ และคุณธรรมของเขา แล้วจัดวางคนให้เหมาะสมกับงาน ตัดความรู้สึกว่าพวกเขาพวกเขาออกไป แต่เอางานเป็นตัวตั้ง แล้วนำคนมาจัดวางให้เหมาะสมกับงาน โดยมีการตั้งเป้าหมายไว้ว่า ใครสามารถทำงานได้ ทำงานดี ทำงานเป็น พัฒนางานได้ จนเป็นคนเป็นงานผลประโยชน์จากงานนั้นกระจายเพิ่มพูนขึ้นตามลำดับ ก็มอบหมายให้คนผู้นั้นทำงานตรงนั้น สิ่งที่จะต้องตระหนักคือ

อุปสรรคของการทำงานในระดับต่าง ๆ จนถึงระดับชาตินั้น สืบเนื่องมาจากผู้นำองค์กรเหล่านั้นนำองค์กรไปเป็นสมบัติส่วนตัว ความคิด พฤติกรรมที่ยอมรับกันแพร่หลายที่ว่า *ค่าของคนอยู่ที่คนของใคร ค่าของคนอยู่ที่คุณมีเท่าไร*

ที่นำมาสรุปให้เกิดความเข้าใจกันว่า ความเปลี่ยนแปลงไปในทางใดก็ตามของคนย่อมขึ้นอยู่กับ *ดวง* ด.ได้แก่เขาเป็นเด็กของใคร ? ว.แปลว่า เขาวิ่งทางไหน วิ่งกับใคร วิ่งอย่างไร ? ง.แปลว่า ใช้เงินไปเท่าไร ให้แก่ใครบ้าง ? เป็นความจริงที่คุณเป็นอันมากรู้ แต่พูดไม่ได้ คติไทยบางประการจึงแนะนำให้คุณคิดเอาตัวรอดไว้ก่อน เพราะทำไปก็มีแต่เสียกับเสีย เช่นข้อความที่ว่า *พูดไปสองไพเบี้ย นิ่งเสียตำลึงทอง*

๓๘ เราเป็นใคร เป็นอะไร ?

แต่ในขณะเดียวกัน สังคมไทยก็มีคนดีที่เป็นหลักให้ แก่สถาบันต่าง ๆ จนถึงการบริหารราชการแผ่นดิน โดยท่านผู้ บริหารมองไปที่ ความเจริญก้าวหน้า พัฒนาของงาน องค์กร เป็นหลัก เพราะมีความรู้สึกว่าการได้มีโอกาสทำงานเพื่อองค์กร สถาบัน เป็นเกียรติยศ เกียรติศักดิ์ ค่าของชีวิต การมองคนจึง มองไปที่ผลของงานในอดีตของเขา มาเทียบกับงานที่จะมอบ หมายแต่งตั้ง ยกย่องเขาขึ้นมา จนกลายเป็นหลักการตีค่าคนที่ว่า ค่าของคนอยู่ที่ผลของงาน

พัฒนาการทางความคิดในการทำงานเพื่อองค์กร จึง ออกมาในรูปของคำว่า ขนทรายเข้าวัด เรือล่มในหนองเงินทอง ไม่ไปไหน ? การทำงานโดยพื้นฐานดังนี้ ผู้ทำจะไม่สนใจว่าเขา เป็นใคร แต่จะมองว่าอะไร อย่างไร ทำอย่างไร ใครที่มีความ เหมาะสมที่สุดที่จะทำงานนั้น

เมื่อทำงานเป็นคณะ ซึ่งมีองค์กร สถาบัน ประเทศชาติ เป็นเป้าหมายดังกล่าว ทำนองการขนทรายเข้าวัด การที่ทราย เพิ่มขึ้นภายในวัดและอยู่ภายในวัด ทำนองเรือล่มในหนองเป็น เป้าหมายในการขนทราย ทุกคนจึงขนทรายด้วยความรับผิดชอบ ชอบต่อกรรมและวัดของตน ไม่มีคำว่าขัดแย้งผลประโยชน์กัน

เพราะวัดเป็นของทุกคน

ทุกคนที่ร่วมกันทำงานจึงเป็นเจ้าของวัด เจ้าของผลงาน และบริโภคใช้สอยผลงานร่วมกัน ความรู้สึกเป็นพวกเรา พวก

หากเป็นหัวหน้าคนอื่นควรมีคุณสมบัติอย่างไร ? ๓๙

เขาก็ลดลง คงเหลือแต่คำว่า **พวกของเรา จนถึงประเทศ
ชาติของเรา ศาสนาของเรา**

ในธรรมเนียม ราชธรรมกถา สรุปลักษณะสมบัติของผู้เป็น
หัวหน้าระดับต่าง ๆ ไว้ว่าจะต้องประกอบด้วยคุณสมบัติหลัก ๖
ประการคือ

๑. **ขมา** มีความอดกลั้น อดทน ทนทาน ไม่อ่อนไหวกับ
ทุกอย่างที่เป็นปัญหา อุปสรรค และการพัฒนาองค์กร บุคคล
ผลประโยชน์

๒. **ชาครियะ** มีความเพียรตั้งตัวอย่างต่อเนื่อง รั้ง
รอบคอบรอบด้าน แสดงให้เห็นถึงการกำกับทุกอย่างด้วยสติ
ปัญญา

๓. **อุฏฐานะ** มีความเพียรกระตุ้นเร่งเร้าลุกขึ้น ทำ
หน้าที่การงานที่ตนต้องรับผิดชอบ มีความขยันหมั่นเพียรอย่าง
เสมอต้นเสมอปลาย

๔. **สังวิภาคะ** มีการเฉลี่ยแบ่งปันผลประโยชน์จากการงาน
ที่ทุกฝ่ายในองค์กรมีความรู้สึกร่วมกันว่า มีการบริหาร จัดการ
กระจายอำนาจ ความรับผิดชอบ ผลประโยชน์อย่างเป็นธรรม
โดยมีกฎเกณฑ์ที่แต่ละคน แต่ละฝ่ายยินยอม ยินดีร่วมกัน

๕. **ทยา** สำหรับทุกคนที่ทำงานร่วมกับตน จะต้องมีความ
เมตตา เอ็นดูต่อคนเหล่านั้น อยู่ร่วมกันอย่างมิตร มีความ
สนิทสนม พร้อมทั้งจะช่วยบำบัดทุกข์ เสริมสร้างความสุขให้แก่

๔๐ *เราเป็นใคร เป็นอะไร ?*

ผู้ใต้บังคับบัญชา เพื่อนร่วมงาน สามารถประสานใจกับผู้บังคับบัญชาเหนือตน จนท่านมีความเชื่อมั่นในความรู้ความสามารถ คุณธรรมของตน

๖. อิกขนา มีความขยันหมั่นตรวจตรา ตรวจสอบ ศึกษา ติดตาม ทบทวน เทียบเคียง การทำงาน คน ที่ตนรับผิดชอบ มีความคิดก้าวหน้า สร้างสรรค์ พัฒนาอยู่เสมอ

สร้างความสัมพันธ์อันมั่นคง

ในการบริหารทุกขั้นตอน แม้แต่การบริหารราชการแผ่นดิน ทุกอย่างเริ่มที่คนเป็นสำคัญ หากมีปัญหาที่คนแล้วยากที่จะประสบความสำเร็จ แต่คนเหล่านั้นผู้เป็นหัวหน้า ประมุข ประธาน รวมถึงสมภารเจ้าวัด หัวหน้าครอบครัวจะต้อง

๑. มีความรู้จักคนของตนชัดเจนว่า คนแต่ละคนตนควรดำเนินการอย่างไร คนเหล่านั้นจึงจะมีความรู้ความสามารถ และคุณธรรมเหมาะสม ซึ่งคงต้องทำไปตามสมควรแก่กรณีเช่นการให้การศึกษา การฝึกอบรม การระดมความคิด มอบหมายภารกิจที่เขาทำได้ดีที่สุด ให้ลงมือทำและรับผิดชอบที่สรุปรวมเป็นปริสเมระ คือความฉลาดในการบริหารคนอันสอดคล้องกับหลักที่ขงจื้อตอบคำถามของเจ้าเมืองลู่ที่ถามว่า จะบริหารบ้านเมืองอย่างไร ประชาชนจึงจะอยู่ดีมีสุข

ขอให้ออกมา ๓ ข้อ ท่านขงจื้อตอบเหมือนกันทั้ง ๓ ข้อ คือ

จงให้การศึกษาแก่ประชาชน ๑ ๑

หากเป็นหัวหน้าคนอื่นควรมีคุณสมบัติอย่างไร ? ๔๑

๒. ให้การสนับสนุนส่งเสริม ให้คนเหล่านั้นเจริญในหน้าที่การงานที่เขาชอบ จนถึงการส่งเสริมพัฒนาอาชีพของบริวารให้สามารถครองตนเป็นหลักฐาน มีความเจริญก้าวหน้าในด้านเศรษฐกิจ สังคม การศึกษา คุณธรรม

๓. การบริหารบางระดับ คนที่ตนต้องรับผิดชอบบริหาร เช่นการบริหารระดับครอบครัวขึ้นไป จนถึงประเทศชาติอันเป็นส่วนรวมนั้น มีความจำเป็นที่จะต้องแก้ปัญหาความยากไร้ของคนภายในความรับผิดชอบของตน

พระพุทธศาสนาจึงมีคำสอนประเภทที่เป็นอุจมาลัยคล้องใจคน พระพุทธศาสนาเรียกว่า **สัมมาปาสะ** เป็นการส่งเสริมสนับสนุนคนของตนให้มีความเจริญก้าวหน้า สามารถครองตน ครองเรือน อย่างมีปกติสุขตามสมควรแก่ฐานะ ไม่จำเป็นจะต้องเป็นการบริหารระดับรัฐเพียงอย่างเดียว แต่หมายรวมถึงการสงเคราะห์อนุเคราะห์คนของตน หรือคนภายใต้การบังคับบัญชาของตน ไม่ให้มีปัญหาในด้านความรู้ เศรษฐกิจ ครอบครัว จึงจะสามารถเสียสละเพื่อองค์กร ตลอดถึงชาติบ้านเมืองได้อย่างที่นะโไปเลียนกล่าวว่า **กองทัพเดินได้ด้วยท้อง** คำกล่าวนี้ย่อหมายถึงการครองชีวิตของคนทุกคน อย่าให้เขามีปัญหาเรื่องปากเรื่องท้อง จนถึงรู้สึกว่ **ตนไม่มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน** การส่งเสริมสนับสนุน อุดหนุนคนของตนตามสมควรแก่ฐานะ อาชีพ หน้าที่ของเขาสิ่งที่นำมาส่งเสริมเขา

๔๒ เราเป็นใคร เป็นอะไร ?

ต้องว่ากันตามสมควรแก่กรณี แต่ปัญหาที่ค่อนข้างถาวรคือ ปัญหาความยากไร้ ขาดแคลน อดคัด ในกรณีที่น่าจะลงทุนให้ แก่เขา โดยมีระยะปลอดหนี้ตามสมควรแก่การงาน แต่ถึงจุด หนึ่งจะต้องผ่อนให้แก่องค์กรจนถึงรัฐ แล้วนำเงินกองนั้นมา เป็นกองกลาง ที่จะใช้ไปในการส่งเสริมสนับสนุน อดหนุนคนอื่น ให้ได้โอกาสต่อไป

๔. การสื่อสารติดต่อกับเขา ให้เกิดความรู้ความเข้าใจ ในแต่ละเรื่องตรงกับสำนวนศาสนาท่านใช้คำว่า **ทิฏฐุชกรรม** คือการปรับความเห็นให้ตรงกันตามทำนองคลองธรรม อันเป็น ปัญหาสำคัญในสังคม ที่อาจกล่าวได้ว่าคนตั้งแต่ ๒ คนขึ้นไป สามารถขัดแย้งกันได้ ถ้ามีความเห็นไม่ตรงกัน งานนี้คืองาน ประชาสัมพันธ์ หรืออาจเรียกว่า ชุมชนสัมพันธ์

องค์ธรรมในพระพุทธศาสนาท่านเรียกว่า **วาชเปยยะ** แปลว่า มีวาจาที่ดูดีทำให้ความรู้ความเข้าใจกัน ให้คนแต่ละคน สามารถดูตนเอง บอกตนได้ ใช้ตนเป็น จนสามารถปรับความ เห็น ความคิด การกระทำ การพูดให้สอดคล้องกันได้

ปัญหาใหญ่ที่ปรากฏมาทุกยุคทุกสมัย คือแต่ละคนมี ระเบียบวินัยแตกต่างกัน จนมีความขัดแย้งกันหรืออาจจะสร้าง ปัญหาให้แก่คนอื่น องค์กร สถาบัน ตลอดถึงประเทศชาติ และ มีความเห็นในเรื่องเดียวกันไม่ตรงกันและไม่ยอมประนีประนอม ประสานประโยชน์กัน ลักษณะการเหล่านี้หากเรามองสืบสาวจะ

หากเป็นหัวหน้าคนอื่นควรมีคุณสมบัติอย่างไร ? ๔๓

เห็นว่ามาจากขาดปัญญาในการตัดสินใจ ฉะนั้น และหาทางทำ
ความเข้าใจกันกับคนแต่ละคน ขาดความรู้สึกเป็นมิตรหรือมีไม่
มากพอต่อการที่จะอดทน ให้อภัย รอคอยวุฒิภาวะของเขา การ
ยึดกุมจิตใจของกันและกันไว้ด้วยความรู้สึกเป็นกัลยาณมิตร
ต่อกัน สามารถแสดงออกมาในลักษณะที่เรียกว่า โอบอ้อมอารี
วจีไพเราะ สงเคราะห์ประชาชน วางตนเข้ากับคนอื่นได้ดี

๕. ปัญหาทางการบริหารบุคคลนั้นมีเป็นอันมาก ที่
แต่ละฝ่ายไม่ขจัดปัญหา อุปสรรคในการสร้างมิตรสัมพันธ์ อัน
เป็นการอาศัยความร่วมมือร่วมใจกัน พร้อมกันขจัดอุปสรรค
ปัญหาอันตรายที่ขัดขวางความเจริญก้าวหน้าของหน่วยงานนั้นๆ
ตลอดถึงประเทศชาติอันเป็นส่วนรวม ส่วนมากแล้วจะมาจาก
ความไม่รู้ ความหวาดกลัว ความเห็นแก่ตัว ขาดความจริงใจต่อ
คนที่ตนบอกว่าเป็นมิตร เป็นต้น

แต่ละอย่างทีกล่าวนั้น คุณธรรมหลักคงต้องเป็น
ปัญญา อย่างปัญญาในระดับที่เรียกว่า **บริหารปัญญา** คือปัญญา
ที่มีกำลังมากพอต่อการใช้ไปในการบริหารตน บริหารคน
บริหารงานได้ดี

ปัญญาภาคบริหารนั้น พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้เป็นอัน
มาก เพราะการบริหารทุกอย่างล้วนต้องมีปัญญาเป็นหลัก แต่
บางคราวเกิดความขัดแย้ง สร้างความสับสนจนยากต่อการสะสาง
อย่างกรณีของพระเทวทัต สร้างเรื่องขึ้นมาก จนไปเกี่ยวข้อง

๔๔ เราเป็นใคร เป็นอะไร ?

เชื่อมโยงกับคนมาก การจะคิดกลับใจคนที่ฝังใจไปแล้ว ไม่อาจทำได้ง่ายนัก แต่ทำอย่างไรบางคราวคนของเรากำลังมีความเห็นผิด เข้าใจผิดไปเข้าพวกกับฝ่ายที่ตั้งตนเป็นปฏิปักษ์ การมองเขาด้วยความเข้าใจ เห็นใจ และพร้อมที่จะสงเคราะห์เขาให้รอดพ้นจากอันตราย ฐานของปัญญาภายในใจของท่านเหล่านั้นที่จะปรับใช้ให้ถูกต้องแก่กรณีนั้นมีความจำเป็นยิ่ง

คราวหนึ่งพระเทวทัต ได้หาอุบายวิธีหลอกพระบวชใหม่จำนวนมาก ได้แยกตนออกจากสำนักของพระพุทธเจ้า จนพร้อมใจกันติดตามพระเทวทัตและบริวารไปอยู่ที่คยาสิสะ พระพุทธเจ้ารับสั่งให้ พระสารีบุตรเถระกับพระโมคคัลลานะเถระไปนำท่านเหล่านั้นกลับมา วิธีการจัดการกับปัญหาที่มีความสลับซับซ้อนเช่นนั้นของพระเถระทั้งสอง จนประสบความสำเร็จคือ กลับใจท่านที่หลงผิดให้เข้าใจถูกต้อง สำนักผิดกลับมาเฝ้าพระพุทธเจ้าพร้อมกับพระเถระทั้งสอง

พระพุทธองค์ทรงยกย่องพระสารีบุตรว่า **มีคุณสมบัติของนักการทูตชั้นดี** การบริหารหรือนักบริหารที่ในด้านความจริงแล้ว ผู้บริหารทุกระดับจะต้องมีคุณสมบัติของความเป็นนักการทูตอยู่มาก และพร้อมที่จะใช้คุณสมบัติเหล่านั้น ป้องปรามปรับความเข้าใจ แก้ไขปัญหา พัฒนาองค์กรให้มีความเข้มแข็งได้ตามสมควรแก่กรณี

หากเป็นหัวหน้าคนอื่นควรมีคุณสมบัติอย่างไร ? ๔๕

คุณสมบัติของนักการทูต ทรงแสดงไว้ ๘ ประการคือ

๑. **โสตตา ฟังเป็น** คือมีความพร้อมที่จะรับฟังคนอื่น จนมีความเข้าใจชัดเจนว่าอะไรเป็นอะไร ตอนไหนควรเห็นด้วย ควรชี้แจง ควรเสริมเติม หรือควรจะหาจุดประสาน เพื่อให้แต่ละฝ่ายมีความรู้สึกว่าได้รับประโยชน์จากวิธีการเหล่านั้น

๒. **สาเวตา ชี้แจงอธิบายให้ดี** สามารถอธิบายชี้แจงอ้างอิงหลักฐาน หลักการต่าง ๆ ให้คนที่ตนพูดด้วย ซึ่งบางครั้งอาจเป็นคณะบุคคล ให้เขาเห็นตามคล้ายตามจนอาจกล่าวได้ว่าเป็นคนมีวาทศิลป์ ซึ่งจะพบว่า หลักการในการพูดอะไรกับใครก็ตาม ผู้บริหารต้องสามารถใช้ศิลปะในการอธิบายของตนให้เรื่องนั้น ๆ มีความชัดเจนแจ่มแจ้งแก่ผู้ฟัง มีการเชิญชวนชักชวนให้คนอื่นเขาเห็นตามคล้ายตามได้ กระตุ้นเร้าให้เกิดความกล้าหาญ มีความเชื่อมั่นในตนเอง มีความพร้อมที่จะจัดจะทำตามที่มีการนำเสนอ และคนฟังจะต้องรู้สึกสนใจ เพลิดเพลินในการที่ได้ยินได้ฟังเรื่องที่ผู้บริหารนำเสนอ บางคราวต้องพูดเกี่ยวกับเรื่องที่เกี่ยวข้องกัน ชัดแย้งกัน หรือมีปัจจัยภายนอกเข้าแทรกแซง ยิ่งต้องมีปัญญาและความสุขุมมากเป็นพิเศษ

๓. **อุคเหตา มีการเรียนการศึกษาค้นคว้าเป็น** มีความเพียรพยายามศึกษาติดตามเหตุการณ์ ข่าวคราว กระแสต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับงานที่ตนต้องรับผิดชอบ หากเป็นการบริหารระดับรับ

๔๖ เราเป็นใคร เป็นอะไร ?

ผิดชอบองค์กร จนถึงประเทศชาติ การข่าวซึ่งมีความถูกต้อง สมบูรณ์ มีความจำเป็นยิ่ง เพราะหากงานอะไรก็ตามเริ่มต้นที่ ข้อมูลผิดพลาด โอกาสที่จะเดินทางถูกต้องจะยากต่อการเข้าถึง ความจริง ความถูกต้อง ความสำเร็จ

ในทางพระพุทธศาสนานั้น ในด้านความเป็นจริงแล้ว พระพุทธเจ้าทรงมีการข่าวที่ทรงประสิทธิภาพยิ่ง นั่นคือ ทรงมี พุทธกิจอยู่ข้อหนึ่ง ที่ทรงทำทุกเวลาไกล่รุ่งของแต่ละวัน คือ **การตรวจสัตว์โลก ความเป็นไปของโลก** สำหรับ คนทรงเน้นไปที่คนซึ่งสามารถจะแนะนำให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ อาจบรรลุผลทางพระพุทธศาสนาในระดับต่าง ๆ ได้เป็นสำคัญ ใครปรากฏในข่ายพระญาณ จะทรงมองผ่านเข้าไปสู่พื้นฐาน ด้านบารมีธรรมของท่านเหล่านั้น ทรงเข้าถึงข้อมูลทุกขั้นตอน ของคนเหล่านั้น ทรงกำหนดหลักธรรมที่จะแสดงแก่เขาตาม โครงสร้างที่ว่า **เขาเป็นใคร? มีวาสนาบารมีมาทางไหน? ควรจะแสดงธรรมเรื่องไร? แสดงอย่างไร? แสดงไปแล้ว จะเกิดผลแก่เขาระดับใด ทรงรู้ทุกขั้นตอนอย่างละเอียด**

ซึ่งอาจจะพูดสำนวนการทำงานในปัจจุบันคือ มีการ ศึกษาข้อมูลในเรื่องนั้น ๆ ทุกแง่มุม มีการประเมินผลที่จะเกิดขึ้น จากการทำงาน ลำดับขั้นตอน และสรุปผลไว้เป็นการล่วงหน้า แต่เพราะคนในปัจจุบันทุกอย่างไม่ชัดเจน คนทำงานเองก็ไม่ ชัดเจน ผลที่สรุปไว้จึงไม่ค่อยลงตัว ทำให้ผลงานในปัจจุบัน

ออกมาได้ทั้ง ๔ ทางคือ ผิดหวังด้วยประการทั้งปวง ได้ผลสัก
ครึ่งสักกึ่งจากที่ประเมินไว้ ได้ผลตามที่ได้ประเมินไว้ หรือบาง
คราวอาจจะได้ผลเกินกว่าที่ประเมินไว้

จะอย่างไรก็ตาม การทำงานตามโครงสร้างดังกล่าวจัด
ว่าดีตามสมควรแก่ฐานะ อำนาจหน้าที่ของท่านเหล่านั้น แต่เป็น
ที่น่าเสียดายเมื่อเรามองที่องค์กรสงฆ์ หรือสถาบันบริหารพระ
พุทธศาสนา ความล้มเหลวที่ถือว่ารุนแรงที่สุดคือ ขาดข้อมูลที่
เกี่ยวกับสถานการณ์ทางพระพุทธศาสนา ไม่มีองค์กรทำงาน
ด้านการข่าว การเฝ้าติดตามสถานการณ์อย่างต่อเนื่อง ทั้ง ๆ ที่
รู้แสนรู้ว่า ในบ้านเมืองเรานั้น เมื่อมีข่าวเกี่ยวกับสถาบันหลัก
ของแผ่นดิน

สถาบันชาติ จะมีความลับสนด้านข้อมูล เพราะมีการต่อ
สู้กันทางการเมือง อันมักถูกนิยามว่า การเมืองคือเรื่องของอำนาจ
การเมืองคือเรื่องของผลประโยชน์ ยากนักที่จะคิดว่า การเมือง
คือเรื่องของการบริหาร จัดการงานของแผ่นดิน ภายใต้พื้นฐาน
ของคุณธรรม ข่าวสารทางการเมืองจึงต้องทำในรูปของการกรอง
แล้วกรองอีก จนบางครั้งก็เหลวเป็นน้ำไปก็มีไม่น้อย และเป็น
เช่นนี้มาตลอดกาลยาวนาน

สถาบันพระมหากษัตริย์ จะมีข่าวในทางบวกเป็นพื้น
ข่าวในทางลบหากจะมีก็จะเกิดจากกรมข่าวลือ ซึ่งมักจะเหลว
อีกเช่นกัน สถาบันพระมหากษัตริย์จึงมีภาพลักษณ์โดดเด่น

๔๘ เราเป็นใคร เป็นอะไร ?

เป็นจุดยึดเหนี่ยวทางใจของสังคม เป็นความหวัง สามารถตรวจสอบอาการหลังไหลของความจงรักภักดี ศรัทธา เคารพเทอดทูนได้ตลอด

สถาบันสงฆ์ ในด้านความเป็นจริงแล้ว ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของสังคม บทบาทของพระสงฆ์ที่ให้คำตอบแก่สังคมได้ว่า มีสถาบันสงฆ์ไว้ทำอะไร มีไว้ได้ประโยชน์อะไร มีความคุ้มค่าต่อการทำนุบำรุงมากน้อยแค่ไหน เพียงไร ? คนเป็นอันมากที่ไม่ชัดเจนมากพอ กอปรกับข่าวคราวที่เกี่ยวกับพระสงฆ์ จะไม่มีการลงข่าวในด้านบวก แม้จะมีบางคราวก็มีในฐานะที่เป็นเครื่องมือของผู้มีอำนาจทางการเงิน การเมือง และอำนาจราชการ ยามที่ท่านเหล่านั้นไปเจริญพุทธมนต์ เปิดป้าย เจิมป้าย เจริญชัยมงคล ที่สังคมส่วนรวมหาคำตอบไม่ได้ว่า สังคมได้อะไรจากงานเหล่านั้น ความรู้สึกเกี่ยวกับเรื่องเหล่านั้น หากใครก็ตามดูข่าวที่เกี่ยวกับศาสนา ได้พบสนทนากับคนบางพวกโดยเฉพาะคนรุ่นใหม่ เมื่อมีการตอบคำถามจะพบว่า ความรู้สึกแนวลบค่อนข้างกระจายสูง ยิ่งข่าวทางสื่อสารมวลชนประเภทโทรทัศน์ วิทยุ สิ่งพิมพ์ รวมถึงข่าวลือด้วยแล้ว ส่วนมากจะตกในสภาพที่เรียกว่า *กว่าถั่วจะสุก งาก็ไหม้* และ *ไม่ไหม้เฉพาะงา* แต่แม้กระทั่งเองก็พลอยไหม้ไปด้วย

ปัญหาเหล่านี้หากเราลองสังเกตติดตามดูจะพบว่า การไม่ยอมปรับตัวเอง ให้สัมพันธ์กับความเปลี่ยนแปลงตามหลัก

การสำคัญที่เราพบบ่อยมากในพระคัมภีร์พระพุทธศาสนาระดับ
พระพุทธวจนะ นั่นคือ **ปฏิบัติธรรมให้สมควรแก่ธรรม**
ปฏิบัติขบยั้ง ปฏิบัติตามธรรม

ในด้านความเป็นจริงแล้ว หลักธรรมในทางพระพุทธ
ศาสนาวางอยู่บนหลักการที่คนยุคโลกาภิวัตน์ใช้คำว่า **เผื่อระวัง**
หมายถึงการอยู่อย่างมีสติ สัมปชัญญะ ความเพียรที่หนุนช่วย
กันไปตลอดกาล

สังคมในด้านอุดมคติจริง ๆ จึงเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้
ที่พัฒนาตนเองให้เป็น **ผู้รู้ ผู้ตื่น มีความเข้มข้นเบิกบาน**
อย่างแท้จริง อันเป็นการปฏิบัติตนสอดคล้องกับพระพุทธคุณ
บทที่เรียกว่า **พุทฺโธ สุตฺพุโธ กรุณามหณฺณโว**

ข้อนี้พึงสังเกตหลักการศึกษา ๓ ระดับที่พระพุทธเจ้า
ทรงใช้คำว่า ไตรสิกขา คือ

๑. สีสสิกขา เป็นการเผื่อระวังไม่ให้การกระทำ การพูด
ของตน มีผลกระทบเป็นการสร้างปัญหาให้แก่ตนเอง คนอื่น
หรือสร้างปัญหาแก่บุคคลสองฝ่าย จนบางกรณีปัญหาเหล่านั้น
ย้อนมากระทบองค์กร สถาบัน พระพุทธศาสนา อันเป็นองค์รวม

ในการศึกษาระดับศีลนี้เอง การเผื่อระวังจนกลายเป็น
เป็นการติดตาม นั่นคือ

- **อินทริยสังวร** การสำรวมระวังในขั้นของการป้องกัน
ไม่เกี่ยวข้องกับสื่อที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพกาย สุขภาพจิต แต่

๕๐ เราเป็นใคร เป็นอะไร ?

เมื่อต้องเผชิญกับอารมณ์ในลักษณะนั้น แม้จะมีการยั่วยุ้ย้วยวน ให้เกิดความขัดเคือง ความกำหนัด ให้ระมัดระวังที่ใจของตน ประคองใจตนให้อยู่จุดที่ปลอดภัยคือ ไม่ปล่อยให้แรงกระตุ้นที่เป็น การยั่วยุ้ย้วยวนเหล่านั้นสำเร็จตามความประสงค์ คือใจเรา จะไม่มีความยินดีหรือยินร้ายไปตามแรงกระแทกเหล่านั้น

- **อาชีพปริสุทธิ** ในการใคร่จะได้ปัจจัย ๔ การแสวงหา การได้มา การครอบครอง การบริโภคใช้สอยปัจจัย ๔ จะต้อง ไม่มีขั้นตอนใดเป็นปัญหาในด้านกฎหมาย คีล สถานะของ ความเป็นพุทธบริษัท

- **ปัจจัยปัจจเวกขณะ** การรับ การบริโภคปัจจัย ๔ แม้ หลังจากบริโภคใช้สอยไปแล้ว จะต้องทำความเข้าใจกับสถานะ ของปัจจัย ๔ ให้ชัดเจน ในขณะที่บริโภคใช้สอยก็ไม่ปล่อยให้ ทำไปด้วยแรงผลักดันแห่งตัณหา

ลักษณะการเหล่านี้พึงสังเกตว่า ทุกคนต้องใช้สติ สัมปชัญญะ ความเพียรพยายามในการควบคุมรักษาสติ และ การใช้ปัญญาให้สอดคล้องกัน โดยมีเนื้อหาหลักที่ ความผิดพลาดที่ยังไม่เกิด ไม่เกิดขึ้น ที่เกิดขึ้นแล้วไม่เจริญเติบโตขึ้น

๒. จิตสิกขา มีความชัดเจนมากยิ่งขึ้นว่า ล้วนเป็น อาการของการเฝ้าระวังตรวจสอบ วิเคราะห์ ทบทวน จนมีความ ชัดเจนมากยิ่งขึ้น เช่นกำลังเจริญเมตตาจิตจะต้องมีความรู้ว่า เมตตาอันมีความรู้สึกต่อสัตว์ทั่วไปเป็นอารมณ์ ที่ปรารถนาที่จะ

เห็นคนอื่น สัตว์อื่น อยู่ร่วมกันด้วยการไม่มีเวร ไม่มีภัย ไม่มีอันตราย ให้แต่ละชีวิตอยู่ดีมีสุข อย่างน้อยตนเองจะต้องไม่เป็นเหตุแห่งเวรภัยอันตรายต่อคนอื่น

ในขณะที่จิตอยู่ด้วยเมตตาตนเอง จะต้องมีการแผ่ระว่างมิให้จิตแกว่งไปทางด้านความกำหนัดทางเพศ ความรัก ความรักในฐานะเป็นครอบครัว จนถึงความลำเอียงด้วยอำนาจของฉันทาคติ คือความลำเอียงเพราะรักใคร่กัน

ในขณะที่เดียวกัน อีกด้านหนึ่งจะต้องเห็นอาการของความอดทน การให้อภัย การลดลงของพยาบาท ไม่พอใจ โกรธ หงุดหงิด รำคาญ คนที่ตรวจสอบจริงคือ คนที่มากด้วยสติ สัมปชัญญะ ความเพียรที่ต้องมีอย่างต่อเนื่องระดับหนึ่ง

พอดำเนินเข้ามาสู่ขั้นของการเจริญสมาธิ จะมีความชัดเจนว่า จะใช้อารมณ์อะไรก็ตาม การแผ่ระว่างในลักษณะระลึกรู้ต่ออารมณ์ที่ตนกำหนดระลึกอยู่ทุกขณะ ไม่ว่าจะจิตจะเปลี่ยนแปลงไปในด้านใดก็มีปัญญารู้เท่าทัน ทำนองคนขับรถที่มีความชำนาญ สามารถจัดการให้รถแล่นไปอย่างปลอดภัย จนถึงจุดหมายปลายทางได้โดยสวัสดิ์เป็นสำคัญ

๓. ปัญญาสิกขา การศึกษาระดับปัญญา คือการยกเอานามรูปขึ้นมาพิจารณาให้เห็นจริงตามหลักของไตรลักษณ์นั้น มีความชัดเจนว่า สามารถมองเชื่อมโยงสิ่งนั้น ๆ ในทุกสถานะ ทุกกาลเทศะ จนถึงเข้าถึงความจริงอย่างที่ทรงไว้ในอนัตตลักษณะ

๕๒ เราเป็นใคร เป็นอะไร ?

สูตรสรุปว่า **ขั้น ๕** ใดๆอย่างหนึ่งที่เป็นอดีตที่ดี
อนาคตที่ดี ปัจจุบันที่ดี ภายภคที่ดี ละเอียดก็ดี เลวก็ดี
ประณีตก็ดี อันใดอยู่ในที่ไกลก็ดี ในที่ใกล้ก็ดี **ขั้น ๕**
เหล่านั้นก็สักแต่ว่า **ขั้น ๕** ไม่ใช่ของเรา ไม่ใช่เรา ไม่ใช่
ตัวตนของเรา **ขั้น ๕** นี้อันเธอทั้งหลายพึงเห็นด้วยปัญญาอัน
ชอบ ตามความเป็นจริงแล้วอย่างนี้

ประเด็นสำคัญของการเฝ้าระวังในการศึกษาเรียนรู้
ให้ใช้ปัญญาจนประจักษ์ชัดในขณะนั้น ๆ และหาประโยชน์จาก
สิ่งสัมผัสในขณะนั้น ๆ ให้ได้ตามสมควรแก่กรณี ดังการสะท้อน
โลกของพระพุทธเจ้า ที่มีการศึกษาจำทรงกันกว้างขวางว่า

**ดูเจ้าทั้งหลาย จงมาดูโลกนี้อันตระการดุจราชรถ
ที่พวกคนเขลาข้องอยู่ แต่พวกผู้รู้หาข้องอยู่ไม่**

หลักการสำคัญในพระพุทธศาสนา คือ การครองตน
ครองคน ครองงาน ครองเรือน โดยมีปัญญารู้เท่าทันถึง
ความจริงของสิ่งนั้น ๆ จนอยู่ในโลกอย่างคนอาศัยโลก
และให้โลกได้อาศัยตน แต่ตนเองหาข้องติดอยู่กับโลกไม่
เพราะโลกมีไว้เป็นที่อาศัย ที่เหยียบ แต่หาไว้สำหรับ
แบกหามยึดติดไม่ ทำที่อันชัดเจนเช่นนี้มีความจำเป็นยิ่ง
ที่ต้องรู้จักโลก และเข้าใจโลกตามความเป็นจริง

ดังนั้น การศึกษาโลกในวิถีแห่งพุทธนั้น โลกคงเป็น
อย่างที่มีนเป็น การศึกษาของเราในชั้นของศีลขอเพียงสามารถ

จำแนกแยกแยะได้ว่าอะไรเป็นอะไร อะไรเป็นบาป บุญ คุณโทษ จนถึงอะไรเป็นเหตุแห่งทุกข์ อะไรเป็นเหตุแห่งสุข และเป็นเหตุแห่งนรก สวรรค์ นิพพาน แล้วพยายามหลีกเลี่ยงจากสาเหตุแห่งปัญหานั้น ๆ มาถึงระดับธรรมปฏิบัติก็เป็นการดำเนินตนไปบนเส้นทางที่ได้เลือกสรรแล้ว นั่นคือ ทางสวัสดิ์แห่งตน ระดับสมาธิเป็นการใช้สตินำ สัมปชัญญะตาม ความเพียรเป็นพลังขับเคลื่อนนำจิตเข้าสู่ความสงบจากนิเวรทั้ง ๕ ประการ

แต่พอมาถึงระดับปัญญาที่ท่านเรียกว่า วิปัสสนาปัญญานั้น หาใส่ใจว่าสิ่งนั้นเป็นอะไรไม่ แต่สำคัญว่า เรามีปัญญารู้เห็นตามความจริงของสิ่งเหล่านั้นได้อย่างไรแล้ว ตัณหา มานะ ทิฎฐิ ของเราจะจางไป คลายไป บรรเทาไป จนถึงดับไป เป็นหลักสำคัญ

การสำรวจระวางระดับอินทรีย์สังวรจึงหาได้หมายถึง การไม่ดูไม่เห็นอะไรไม่ เพียงแต่ให้ระมัดระวังใจไม่ให้กำหนด ไม่ให้ขัดเคือง ไม่ให้ลุ่มหลง ไม่ให้มัวเมา ในอารมณ์ที่กระตุ้นให้เกิดความกำหนัดเป็นต้นเท่านั้น แต่หากเห็นเป็นต้นแล้วมีสติ ปัญญามากพอต่อการระลึกรู้จนสามารถบรรเทาความกำหนัด ความขัดเคือง ความลุ่มหลง ความมัวเมาลงไปได้ นั่นคือ ภารกิจของทุกคน

ด้วยเหตุนี้ การศึกษาติดตามข่าวคราวต่าง ๆ ในส่วนที่เกี่ยวกับภารกิจที่ตนรับผิดชอบจนสามารถแสวงหาประโยชน์

๕๔ เราเป็นใคร เป็นอะไร ?

จากเรื่องเหล่านั้น เป็นภารกิจหลักและจำเป็นยิ่งสำหรับผู้บริหาร
ไม่ว่าจะเป็นการบริหารตน บริหารคน บริหารงานก็ตาม
ขอบข่ายของงานยิ่งกว้างไกลออกไปมากเท่าไรก็ตาม หากมีการ
ข่าวที่ทรงประสิทธิภาพมีความถูกต้องมากพอ เป็นปัจจัยสำคัญ
ในการสร้างความสำเร็จ

คุณสมบัติข้อนี้ ตรงกับหลักในการทำสงครามของซุนวู
ที่ว่า 'ไม่รู้เขา ไม่รู้เรา รบก็ครั้งก็แพ้ทุกครั้ง รู้แต่เราไม่รู้
เขา หรือรู้เขาแต่ไม่รู้เรา มีโอกาสเสี่ยง ๕๐ ต่อ ๕๐ แต่
หากรู้ทั้งเราทั้งเขาแล้ว รบร้อยครั้งก็ชนะทั้งร้อยครั้ง

พึงสังเกตว่า การศึกษาเรียนรู้ในความหมายนี้ หา
หมายเฉพาะเรื่องของคนไม่ แต่มีการศึกษาติดตามทั้งส่วนตัว
เขาและเกี่ยวเนื่องกับเขา ที่ท่านใช้คำว่า มีความรอบรู้หรือรู้ทุก ๆ
ด้านของสิ่งที่ตนเข้าไปเกี่ยวข้อง ให้มีความเสี่ยงน้อยที่สุด บท
เรียนในประวัติศาสตร์ของบ้านเมืองเรา แม้เอาระยะใกล้ ๆ อัน
เกิดจากการกระทำของนักศึกษาพม่าและก๊อดอาร์มี ทั้งสอง
กรณีมีปัญหาที่การข่าวคือ เพิ่งรู้เมื่อเขาเข้ามายึดสถานเอกอัคร
ราชทูต และโรงพยาบาลแล้ว แม้การพ่ายแพ้ต่อพม่าทั้งสอง
คราวนั้น คงเพราะเรามีปัญหาที่การข่าวนั้นเอง

ดังนั้น การศึกษาติดตามทุกอย่างที่เกี่ยวข้องกับตน
การงาน และเกี่ยวเนื่องกับการงาน รวมตลอดถึงสถานการณ์
ด้านต่าง ๆ ที่มีผลกระทบทั้งทางบวกทางลบในการบริหารทุก

ลำดับขั้นตอน จึงต้องมีการศึกษาติดตามอย่างต่อเนื่อง อันตรงกับวิธีการที่เราเรียกว่า **เผ่าระวัง** ซึ่งเป็นอาการของสติ สัมปชัญญะ ความเพียรดังกล่าว

๔. ธาเรตา มีความทรงจำเรื่องราวต่าง ๆ ที่ผ่านการศึกษา เรียนรู้ติดตามและเผ่าระวังมา มีความแม่นยำ ไม่คลาดเคลื่อน สับสน ความจำเป็นงานอย่างหนึ่งของจิต ที่เรียกว่า **จินตนา** คือ มีหน้าที่คิดอารมณ์ สิ่งที่น่ามาคิดก็คือสิ่งที่ผ่านมาจากประสาทสัมผัส ความจำจึงต้องออกมาในรูปของการทรงจำ จุดที่เหมือนกัน จุดที่คล้ายคลึงกัน จุดที่ตรงกันข้าม จุดที่แยกเพี้ยนของสิ่งนั้น ๆ หากพัฒนาความจำออกมาในลักษณะดังกล่าว ทำให้มองเห็นด้วยใจตนเอง สิ่งทั้งหลายในโลกแม้เราจะไม่มีประสบการณ์ตรง แต่สามารถมองด้วยการอนุมาน สอบทาน เทียบเคียงจากประสบการณ์ในอดีตของตนได้เสมอ

๕. วิญญาตา มีความรู้แจ้ง มีความรอบรู้เรื่องราวต่าง ๆ ชัดเจนตามความเป็นจริง ความรู้เป็นเนื้อหาหลักของความเป็นมนุษย์ หลักการสำคัญของพระพุทธศาสนาก็คือ การพัฒนาความรู้ให้แก่ศาสนิกของตน พระพุทธเจ้าโดยสาระเนื้อหาจริง ๆ คือ ผู้รู้ แต่เป็นความรู้ที่เกิดจากการตรัสรู้ อันเป็นผลให้ความไม่รู้ทุกลักษณะถูกทำลายลงไป

พระพุทธเจ้าจึงได้รับการนิยามไว้ด้วยความสั้น ๆ ว่า พระพุทธเจ้าคือ ท่านที่ตรัสรู้คือตรัสรู้ชอบด้วยตนเอง

๕๖ เราเป็นใคร เป็นอะไร ?

ก่อนแล้ว ทรงสั่งสอนบุคคลอื่นให้ตรัสรู้ตามด้วย แต่ภาคสนามจริง ๆ คนส่วนมากไม่อาจตรัสรู้ตามพระองค์ได้

การพัฒนาคุณภาพของพุทธศาสนิกชนคือ ให้มีความรู้ตามสมควรแก่ฐานะ อย่างน้อยที่สุดก็ให้เขาใช้ความรู้ของตนในการควบคุมพฤติกรรมของตนไม่ให้ถึงปัญหา อันตราย ทุกข์ ภัยโรค มาสู่ตน และผู้ที่เกี่ยวข้องโดยอาศัยตนเป็นฐานเบื้องต้นแล้วค่อย ๆ พัฒนาต่อไปตามโครงสร้างอริยสัจ ๔ ประการ

พึงสังเกตว่า วิญญาตา มีความรู้แจ้งนั้นเป็นผลที่จะต้องอาศัยเหตุจึงเกิดขึ้น และเหตุนั้นผู้ต้องการความรู้แจ้งจะต้องลงมือทำด้วยตนเอง

พระพุทธศาสนาจำแนกปัญญาไว้โดยรวมว่า มาจากสาเหตุ ๒ ประการคือ

๑. สชาติกปัญญา ปัญญาที่มีลักษณะเป็นบารมีธรรมที่คนแต่ละคนสร้างอบรมผ่านภพชาติมาตามลำดับ บางคนมีปัญญาในสายใดสายหนึ่งมากเป็นพิเศษ ท่านแสดงว่า เป็นคนอัจฉริยะ ในขณะที่พวกนับถือพระเจ้าถือว่า เขาได้พรพิเศษมาจากสวรรค์ จึงนิยมแปลกันว่า พรสวรรค์ ปัญญาประเภทนี้เปรียบเทียบกับเหมือนมรดกเฉพาะตัวคนเหล่านั้น หากเขาสามารถเอามรดกนั้นไปลงทุนประกอบธุรกิจด้วยความฉลาดก็สามารถรักษาและยกฐานะของตนให้สูงขึ้นได้รวดเร็ว เพราะมีต้นทุนอยู่มาก

๒. โยคปัญญา ปัญญาที่เกิดขึ้นจากการลงมือสร้าง พัฒนาขึ้นด้วยระบบการเรียนรู้ การศึกษา พิจารณา ตามปกติ แล้วจะอาศัยปัจจัยหลักคือพื้นฐานของตนเอง และการสนับสนุนจากคนอื่น

ในพระคัมภีร์ที่อธิบาย สีสันวรรค ทรงแสดงปัจจัยเสริมและปัจจัยหลัก ที่อาจกล่าวได้ว่าเป็นรุ่งอรุณของการศึกษา หรือวิญญาณตา ทรงจำแนกแสดงไว้หลายนัยะ เฉพาะในที่นี้มี ๗ ประการ นั่นคือ

๒.๑ **กัลยาณมิตรตา** มีคนดีเป็นมิตรเป็นสหาย ทั้งนี้ย่อมหมายรวมถึงปัจจัยประกอบอย่างอื่น เช่นสถานที่ อากาศ อาหาร สิ่งที่ต้องการศึกษา และคนดีที่เรียกรวมว่า กัลยาณมิตร อันถือว่าเป็นปัจจัยสำคัญ

บางครั้งเราพบว่าพระพุทธเจ้าทรงยกย่อง **กัลยาณมิตร** ว่าเป็นตัวพรหมจรรย์ คือการใช้ชีวิตประเสริฐทีเดียว

การสังเกตว่า ใครเป็นกัลยาณมิตรหรือไม่นั้น ทรงประทานหลักตรวจสอบไว้โดยสรุปว่า **เขามีความอนุเคราะห์ต่อเราหรือไม่ เขามีความรักต่อเราหรือไม่ เขามีการประพฤติ กระทำ แนะนำสิ่งที่ เป็นประโยชน์ต่อพัฒนาการทางการศึกษาแก่เราหรือไม่ ที่สำคัญเขามีความพร้อมที่จะร่วมทุกข์ ร่วมสุขกับเราหรือไม่**

๕๘ เราเป็นใคร เป็นอะไร ?

แต่มีข้อที่ควรตระหนักอยู่มากเหมือนกัน เพราะคนนั้น เป็นสัตว์โลกที่น่ากลัวที่สุด พอ ๆ กับน่าเคารพ รัก นับถือที่สุด เหมือนกัน การศึกษา พิจารณา ติดตามตรวจสอบอยู่เสมอ จนกว่าจะแน่ใจได้ว่าเขาเป็นกัลยาณมิตรที่แท้จริงมีความจำเป็นยิ่ง

๒.๒ สีสัมปทา การสามารถควบคุมพฤติกรรมของตน ไม่ให้มีการพูด การทำที่นำปัญหามาสู่ตนเอง คนอื่น คือไม่ทำ ตัวเป็นข่าศึกกับใคร ๆ อันเป็นเนื้อหาสำคัญของความสมบูรณ์ แห่งศีลของคนมีศีล

๒.๓ ฉันทสัมปทา ถึงพร้อมด้วยฉันทะคือความพอใจ แต่ในที่นี้ท่านเน้นไปที่ธรรมฉันทะ ความพอใจ ยินดีในธรรม คือความตึงามด้านต่าง ๆ แสดงว่าก่อนที่จะตัดสินใจปลุกฝัง ความพอใจแก่อะไรอย่างใดหรือไม่ จะต้องมีการใช้ปัญญา พิจารณาสอดส่องให้ดีก่อนแล้วจึงสร้างความพอใจในเหตุ อากาโร ผลของสิ่งเหล่านั้น หากฉันทะดำเนินไปถูกทาง ความเพียร พยายาม ความมุ่งมั่นก็จะติดตามมาโดยธรรมชาติ และถูก ควบคุมทิศทางในการปฏิบัติด้วยปัญญาหรือในอิทธิบาท ทรง ใช้คำว่า **วิมังสา** คือการนำเรื่องเหล่านั้นมาตรวจตรา พิจารณา อย่างต่อเนื่อง ไม่ให้เกิดความผิดพลาด บกพร่องในการศึกษา ของตน หรือแม้แต่การปฏิบัติภารกิจอย่างอื่น

๒.๔ อัตตสัมปทา การปรับตนเอง พัฒนาตนเอง จนถึง ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงตนเองให้พร้อมที่จะศึกษา พัฒนา มี

ความก้าวหน้าไปในเรื่องนั้น ๆ ที่ตนจะต้องรับผิดชอบทำให้ได้
ทำให้ดี ทำให้เป็น ทำให้ชอบตามทำนองคลองธรรม เป็นการ
ปฏิบัติพัฒนาตนเองเต็มตามกำลังความสามารถของตนที่จะ
กระทำได้ การรักษาพัฒนาชีวิตแนวนี้คือประเภทที่พระพุทธเจ้า
ทรงแสดงว่า

๑. มีสุตะ คือการศึกษาสดับรับฟังมาน้อย แต่เข้า
ถึงสุตะนั้น ๆ ตามความเป็นจริง การเรียนรู้ในสายนี้เมื่อเข้าสู่
ภาคปฏิบัติคือ การเป็นผู้ชำนาญการในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ซึ่ง
สามารถยกระดับตนเองให้สูงขึ้นได้ ดังที่คติไทยบอกว่า
รู้อะไรให้กระจ่างแต่อย่างเดียว แต่ให้เชี่ยวชาญเกิดจะเกิดผล

นั่นก็คือมงคลข้อ สิบแปด คือมีความฉลาดในศิลปะอย่าง
ใดอย่างหนึ่ง ก็จัดเป็นอุดมมงคลประการหนึ่ง

๒. มีพหูสูต คือการศึกษาเรียนรู้มากและเข้าถึง
เนื้อหาสาระของเรื่องนั้น ๆ จนกลายเป็นคนมีความชำนาญ
หลายด้าน เป็นพหูสูต นักปราชญ์ บัณฑิต คนประเภทนี้เป็นที่
ต้องการของคนทั้งหลาย เป็นศรีสง่าของตนเอง ครอบครัว
ตลอดถึงสังคมอันเป็นส่วนรวม การพัฒนาตนจะออกมาทาง
สายใดต้องอาศัยการเลือกของตนเองเป็นหลัก เมื่อเลือกแล้วก็
ต้องรับผิดชอบในทางเลือกของตนเอง ด้วยการ ตรวจสอบตน
ด้วยตน พิจารณาตนด้วยตน ตัดสินตนด้วยตน โดยอาศัยการ
เตือนตนด้วยตนเป็นประการสำคัญ

๖๐ เราเป็นใคร เป็นอะไร ?

๕. ทิฏฐิสัมปทา สมบูรณ์ด้วยทิฏฐิ คือความเห็นของตน ที่ยุติด้วยเหตุและความดีข้อนี้คือ ปัญญา ที่ในแง่ของอริยมรรค คือ ปัญญาสิกขา อันประกอบด้วยสัมมาทิฏฐิกับสัมมาสังกัปปะ ไม่ว่าจะเป็นการเรียนมาจากแหล่งต่าง ๆ หรือเห็นยวนี้กตริกนี้ก ด้วยตนเองก็ตาม สามารถสอบทานเทียบเคียงกับหลักที่ พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ได้ สามารถปรับทัศนคติค่านิยม การ รับการปฏิเสธอะไรก็ตามของตน อย่างมีหลักการกฎเกณฑ์ เหตุ ผล ที่สำคัญคือต้องมีความชัดเจนถึง

สภาพปัญหามีที่ปรากฏพร้อมทั้งเหตุปัจจัย สาเหตุแห่ง ปัญหาทั้งที่เป็นสาเหตุหลักและสาเหตุประกอบ กำหนดเป้าหมายคือทางออกจากปัญหาไว้อย่างชัดเจน มีหลักการวิธีการที่ สามารถพิสูจน์ ทดสอบด้วยการปฏิบัติขจัดสาเหตุปัญหา สภาพ ของปัญหา ด้วยการได้รับผลดีงามอันเป็นทางออกจากสาเหตุ ของปัญหาตามที่ตนตั้งเป้าเอาไว้

๖. อัปปรมาทสัมปทา สมบูรณ์ด้วยความไม่ประมาท หรือพยายามทำความไม่ประมาทให้ถึงพร้อม เป็นการครองตน ครองคน ครองงานในลักษณะ มีความตื่นตัวอยู่ตลอดเวลา ไม่มี อาการเผลอเรอ หลงลืม พลังพลาด ไม่ควรประมาทในวัย ในชีวิต ในความไม่มีโรค และที่ต้องระมัดระวังมากเป็นพิเศษคือ กรณี ของทุจริตที่ต้องละเว้นแม้เพียงเล็กน้อยก็ตาม หากเป็นสุจริต แล้วก็ต้องทำความไม่ประมาทจึงเป็นทางไม่ตาย ในขณะที่ความ

ประมาทเป็นทางแห่งความตาย คนที่ประมาทแม้มีชีวิตอยู่ก็
เหมือนกับตายแล้ว คนไม่ประมาทแม้ตายไปแล้วก็เหมือนยังมี
ชีวิตอยู่

๗. โยนิโสมนสิการสัมปทา สมบูรณ์ด้วยการใช้หลัก
ของโยนิโสมนสิการ คือทุกอย่าง ทุกคน ทุกกรณีที่ท่านมีส่วน
เกี่ยวข้องสัมพันธ์ รับผิดชอบ จะต้องใคร่ครวญพิจารณาหา
ความเข้าใจให้ถูกต้องชัดเจน เชื่อมโยงเหตุกับผล ผลกับเหตุให้
ได้ สามารถอิงอาศัยบทเรียนจากอดีตมาเป็นเครื่องมือในการ
ตัดสินใจปัจจุบัน และอาศัยกาลทั้งสองนั้นเป็นหลักในการกำหนด
ทิศทางในอนาคต จินพัฒนาเป็นแผนงาน นโยบาย เป้าหมายใน
การดำเนินงาน การบริหารตน บริหารคน บริหารงานก็ตาม

คุณธรรมทั้ง ๗ ประการนี้ ในแง่ของภาคสนามคือ การ
ปฏิบัติจะพบว่า เป็นคุณธรรมที่กล่าวมาแล้วข้างต้นนั่นเอง แต่
ทรงจำแนกแสดงออกไปเป็นปริยายหนึ่ง เพื่อเป็นแนวทางใน
การเสริมสร้างพัฒนาการในด้านต่าง ๆ ที่ท่านจะต้องศึกษา เรียน
รู้ สร้างสรรค์ พัฒนาสืบสานกันต่อไป แต่ละข้อเป็นปัจจัยส่งเสริม
สนับสนุนกัน **กัลยาณมิตร**ที่เป็นคนและสภาพแวดล้อม
เป็นปัจจัยเสริมภายนอก

โยนิโสมนสิการ สัมมาทิฐิ เป็นปัญญาที่พัฒนาขึ้นมา
จนเป็นเรื่อใจ คือเป็นสัมมาทิฐิบุคคล อันเป็นการครองตน
ด้วยปัญญาหรือมีชีวิตด้วยปัญญา ที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงว่า

๖๒ เราเป็นใคร เป็นอะไร ?

ชีวิตที่อยู่ด้วยปัญญาเป็นชีวิตที่ประเสริฐ

สำหรับ**ศีลสัมปทา** **จันทสัมปทา** และ**อัตตสัมปทา** นั้นเป็นการใช้ปัญญาในการบริหารตน ทุกลำดับชั้นตอนคงเป็นการควบคุมด้วยปัญญานั้นเอง

ส่วน**อัปปมาทสัมปทา** เป็นการอยู่อย่างมีสติ แสดงว่าคุณธรรมหลักคือ

-**อัปปมาท** การครองตน ครองคน ครองงาน ครองเรือนด้วยความไม่ประมาทในกาลทั้งปวง เพราะสติเป็นธรรมเครื่องตื่นในโลก และจำเป็นต้องใช้ในที่ทุกสถานในกาลทุกเมื่อ

-**ปัญญา** คือความรอบรู้ เป็นความรอบรู้ในระดับสามารถใช้ไปในการบริหารตน บริหารคน บริหารงาน อย่างมีสติปัญญาเป็นหลัก

-**วิริยะ** มีความเพียรพยายาม ในที่นี้เน้นไปที่ความเพียรพยายามในการเจริญกุศล ซึ่งหมายความว่า เมื่อปริมาณของกุศลเพิ่มขึ้นปริมาณของอกุศลที่ตรงกันข้ามกับตนย่อมลดลงจางคลายลงไปตามลำดับ

อนึ่ง โลกทรรศน์คือการมองโลกมองชีวิตของคนี่มากด้วยสติปัญญา ย่อมสามารถพัฒนาความรู้สึกของตนให้มีความรัก ความเมตตา หวังดีต่อสรรพชีวิตทั้งปวง จนสามารถมองเข้าถึงหลักการของพระพุทธศาสนา นั่นคือ โลกทั้งผองเป็นพี่น้องกัน เป็นเพื่อนร่วมทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตาย มาสู่โลกนี้ อยู่ในโลกนี้

จากโลกนี้ไปด้วยกรรมของตนเป็นหลักด้วยกัน อันเป็นการ
บรรเทาความรู้สึกแบ่งแยกเป็นเราเป็นเขา พวกเราพวกเขา
อย่างน้อยก็มาอยู่ในจุดของ **เรากับพวกเรา** แสดงว่า ความไม่
พอใจ ไม่ยินดี โกรธ ประทุษร้าย พยาบาทย่อมนาจคลายลงไป
ตามลำดับ

ในขณะที่เดียวกับมองสิ่งที่ไม่มีชีวิตหรือมีชีวิตแต่
เคลื่อนที่ไม่ได้ ในฐานะที่เป็นทรัพย์ของคนอื่นที่ตนจะต้องยอม
รับนับถือไม่ล่วงละเมิด อันเป็นการควบคุมความโลภในทรัพย์
สินของคนอื่น ไม่คิดล่วงละเมิดสำหรับของ ๆ ตน หากอยู่ใน
วิสัยที่จะสงเคราะห์ อนุเคราะห์ สละให้ปันก็มีความพร้อมที่จะ
ทำตามกำลังความสามารถ อันเป็นการสั่งสมในส่วนที่เป็นบุญ
และเป็นคุณต่อตนและพวกของตน

ความเปลี่ยนแปลงทางจิตที่สามารถแสดงออกมาทาง
อาการทางกายวาจาเช่นนี้ เป็นการทำหน้าที่ควบคุมจิตของสติ
และปัญญา อันเป็นคุณธรรมหลักในความเป็นพุทธศาสนิกชน
โดยมีความเพียรพยายามทำหน้าที่เป็นพลังในการขับเคลื่อนจิต
ให้ดำเนินไปในทางที่พัฒนาคนให้

จะเป็นอะไร ก็เป็นได้ เป็นดี เป็นเป็น และ
เป็นชอบ

จะทำอะไร ก็ทำได้ ทำดี ทำเป็น ทำชอบตาม
ทำนองคลองธรรม

๖๔ เราเป็นใคร เป็นอะไร ?

แม้การจะพูด จะปรึกษา จะบริหารงานต่าง ๆ ก็มีปัญญา
สติเข้ากำกับ ดำเนินไปในรูปของการสามารถตอบปัญหาให้แก่
ตนและคนอื่นที่ว่า

เราเป็นใคร เป็นอะไร ?

ความเป็นของเราในทุกสถานะ ทุกขณะ
เป็นได้ไหม ? เป็นดีไหม ? เป็นเป็นไหม ?

สำคัญที่ความเป็นของตนดำเนินไปตาม
ทำนองคลองธรรมไหม ? นั่นเอง.

อุดมการณ์พระพุทธศาสนา

หากมองการศึกษาพระพุทธศาสนาเต็มตามโครงสร้างทางการศึกษาพระพุทธศาสนา ที่เน้นให้แสวงหาข้อเท็จจริงใน ๓ ด้านหลักเป็นเกณฑ์ คือ

ข้อเท็จจริงในด้านประวัติศาสตร์ ที่มีกรอบครอบคลุม เศรษฐกิจ สังคม การเมือง การศาสนา ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรมเป็นต้นอีกเป็นอันมาก

ข้อเท็จจริงในด้านของความเป็นสังฆธรรม ว่าเป็นความจริงตามที่ทรงประกาศแสดงไว้หรือไม่ ยุติด้วยหลักของธรรมคุณที่นำมาสรรเสริญกันหรือไม่

ข้อเท็จจริงในด้านปาฏิหาริย์ อันหมายรวมถึงปาฏิหาริย์ ๓ ประการคือ

อิทธิปาฏิหาริย์ แสดงฤทธิ์เป็นอัศจรรย์ ที่มีความเป็นมาของฤทธิ์ ซึ่งแปลว่าความสำเร็จ มีแหล่งที่มาถึง ๑๐ ประการด้วยกัน

อาเทศนาปาฏิหาริย์ ทรงท่ายใจคนรู้ใจคนได้อย่างอัศจรรย์ ที่ในแง่ของความเป็นจริงพระพุทธเจ้าทรงใช้ในการตรวจสอบจิต อธิษาศัย อินทริย์เป็นต้นของท่านเหล่านั้นก่อน

๖๖ เราเป็นใคร เป็นอะไร ?

ที่จะทรงแสดงธรรมตามสมควรแก่จิตอัธยาศัย ความแก่อ่อน
แห่งอินทรีย์ของผู้ฟัง

อนุศาสนีปาฏิหาริย์ ทรงมีคำสอนเป็นอัศจรรย์
หมายความว่า ธรรมใดทรงแสดงไว้อย่างไร ผู้ศึกษา พิจารณา
ปฏิบัติ จะได้รับผลตามสมควรแก่เหตุตามที่ทรงแสดงไว้เสมอ

พระโอวาทปาฏิโมกข์ในแง่ของยุคสมัย เป็นพระธรรม
เทศนาที่ทรงแสดงหลังจากทรงตรัสรู้ผ่านไปได้ ๕ เดือน มีอดีต
นักบวช ๓ ลัทธิคือ อติตมิกษุ ชฎิล และปริพพาชก รวมถึง
เศรษฐีเข้ามาบวช และบรรลุมรรคผลเป็นพระอรหันต์ส่วนมาก
โดยเฉพาะคณะพระเถระที่ทรงปรารถนาพระโอวาท ล้วนแล้ว
แต่เป็นพระอรหันต์ที่พระพุทธเจ้าทรงบวชให้เองด้วย
เอหิภิกขุอุปสัมปทา ธรรมเหล่านี้จึงไม่ใช่เป็นการแสดงให้ท่าน
เหล่านั้นปฏิบัติ

เพราะทุกท่านได้ปฏิบัติจนได้รับผลสูงสุดแล้วที่น่าคิดคือ
ท่านเหล่านั้นกลายเป็นพยานในการตรัสรู้ของพระองค์ และ
ยืนยันผลจากการปฏิบัติธรรมตามหลักในพระโอวาทปาฏิโมกข์ว่า
สามารถอำนวยประโยชน์ในขั้นต่าง ๆ ตามที่ทรงแสดงไว้จริง ๆ
พระอรหันต์ทุกท่านมีพระพุทธเจ้าเป็นประธาน ณ สถานที่ทรง
แสดงโอวาทปาฏิโมกข์ในคราวนั้น ทรงผ่านการศึกษา การปฏิบัติ
การสัมผัสผลระดับสูงสุดคือ **พระนิพพาน** อันเป็นผลระดับ
อุดมธรรมมาด้วยกันแล้ว

นักปราชญ์ทางพระพุทธศาสนาสรุปโอวาทปาฏิโมกข์ไว้ในลักษณะ เป็นปัจจัยของกันและกัน นั่นคือกระบวนการศึกษาปฏิบัติ จนสัมพัทธ์ผลสูงสุดในพระพุทธศาสนา โดยแบ่งออกเป็น ๓ ระดับใหญ่ คือ

๑. ธรรมที่เป็นหลักในการครองชีวิตระดับอุดมการณ์ คือ ขนฺติ ปรมฺมํ ตโปตีติฏฺฐา ความอดกลั้นคือ ความทนทาน ความอดทนเป็นตบะคือความเพียรพยายามอย่างยอดเยี่ยม

ในภาคของการเข้าถึงอุดมการณ์จำเป็นต้องพยายามอดกลั้นอดทน ต่อความวิปริตแปรปรวนของธรรมชาติให้ได้ ไม่ว่าจะเป็นการอยู่ทนหรือทนอยู่ก็ตาม จะต้องอดกลั้นอดทนต่อความเหนื่อยยากลำบากในการปฏิบัติภารกิจงานตามหน้าที่ของตน ไม่ว่าจะต้องเผชิญกับปัญหาอุปสรรคอย่างไรก็อดกลั้นอดทนให้ได้ อดกลั้นอดทนต่อทุกขเวทนาที่เกิดขึ้นจากภายในตนหรือการกระทำของคนอื่น ตลอดถึงเงื่อนไขต่าง ๆ ภายในสังคม ที่สำคัญอย่างยิ่งในการปฏิบัติพัฒนาตนตามหลักของพระพุทธศาสนา นั่นคือ จะต้องสำรวมระวัง อดกลั้นอดทนต่ออารมณ์ที่ยั่วยวน ยั่วยุ มอมเมา ชมชู้คูกคาม ไม่ให้จิตใจอ่อนไหวไปตามแรงกระแทกในรูปแบบต่าง ๆ เหล่านั้น

ขันติ ความอดกลั้น ความอดทนจึงเป็นเครื่องประดับของนักปราชญ์ที่แท้จริง หากท่านสามารถเข้าถึงอุดมการณ์ขั้นนี้

ในรูปของภูเขาศิลาแห่งที่บที่ไม่หวั่นไหวเพราะแรงลมที่พัดมาจากทิศทั้ง ๕

๒. ผลแห่งการปฏิบัติธรรมขั้นอุดมการณ์
คือ นิพพานัน ปรหม ฆทนต์ พุทฐา พระพุทฐเจ้าทั้งหลาย
ทรงแสดงว่า พระนิพพานเป็นบรมธรรม

สร้ตถะของพระนิพพานเป็นภาษาใจ ตามนัยแห่งพระ
ธรรมคุณบทว่า เป็นผลที่วิญญูชนจะรู้ได้เฉพาะตน
ทำนองเปรี้ยว หวาน มัน เค็ม ที่ทุกคนจะต้อง
สัมผัสด้วยชีวหาประสาทของตนเอง พระนิพพานที่
สมบูรณ์เป็นอุดมการณ์ แต่อาการของนิพพานทุกคนสามารถ
สัมผัสตามลำดับของการละกิเลส และการทำจิตตนให้หลุดพ้น
จากอำนาจของกิเลส แน่อนเมื่อกิเลสสงบลง ความทุกข์ก็ต้อง
สงบลงตามไป จนถึงหมดสิ้นไปในที่สุด การหลุดถึงการละ การ
หลุดพ้นจากกิเลส ความทุกข์ในแนวนี้ทรงแสดงไว้ ๕ ระดับ คือ

๑. ตังคปะทาน การไม่ทำความชั่วด้วยองค์หรือกรณี
นั้น ๆ เช่นมีคนมาด่าบุพพการีเรา แต่เราอาศัยขันติเอาชนะ
ความโกรธเอาไว้ไม่ด่าตอบ ประทุษร้ายตอบเขา แสดงว่าใจเรา
เข้าถึงตังควิมุติ คือจิตหลุดพ้นจากอำนาจกิเลสด้วยองค์หรือ
กรณีนั้น ๆ ที่เราเรียกว่า เอาชนะตนเอง

๒. วิภขมภนปะทาน การละกิเลสประเภทนิวรรณ์ ๕
ด้วยการเจริญสมถกัมมัฏฐานจนอาการของนิวรรณ์สงบลง องค์

ฉานอันเป็นกุศลธรรมเกิดขึ้นคุ้มครองใจ ในขณะที่นั้น ๆ ใจเขา
ได้ชื่อเข้าถึง วิภขมภณวิมุตติ คือจิตหลุดพ้นจากอำนาจของกิเลส
และความทุกข์ ตราบเท่าที่สมาธิและฉานยังไม่เสื่อมไปจากใจ
ของเขา การหลุดพ้นระดับนี้ดีกว่าประเภทแรกเพราะทนทาน
และนานกว่า แต่หากมีแรงกระแทกมาแรง ๆ โดยเฉพาะ
อารมณ์กระตุ้นให้เกิดความกำหนัดทางเพศ ความโลภ ความโกรธ
ที่มากกระทบ กระแทกใจก็อ่อนไหวไปได้ง่าย ๆ เช่น

ดังที่ท่านเล่าถึงตำนานของปาอิสิปตนมฤคทายวัน อัน
แปลว่า ปาอันเป็นที่ให้อภัยแก่เนื้อ อันเป็นที่ตกไปของฤๅษี คือ
พวกฤๅษีที่เจริญฉานจนบังเกิดอภิญญาที่เป็นโลกียะ ๕ ประการ
สามารถใช้ฤทธิ์เลื่อนลอยไปในอากาศได้ เมื่อท่านเหาะ
เลื่อนลอยผ่านปาอันเป็นป่าสงวน ได้ยินเสียงสาวน้อยนางหนึ่ง
ร้องเพลงเกิดพอใจในเสียง มองไปตามเสียงเกิดเห็นรูปสวย คง
สวยเพราะท่านอยู่ในป่ามานานเห็นแต่ลิง ค่าง บ่าง ชนนี้ไม่เคย
เห็นคน กิเลสที่กดทับไว้จึงระเบิดได้ง่าย เพราะความกำหนัดใน
เสียงที่ท่านกำหนดว่าไพเราะ กำหนดในรูปที่ท่านกำหนดว่างาม
ฉานเสื่อมกลายเป็นคนธรรมดา เลยตกลงมาในป่านั้นเองเพียง
สามารถประคองให้ค่อย ๆ ลงมาไม่ถึงกับขาหักแขนหัก แต่ก็
ประจันฤๅษีเสียหน้าไปพอสมควร ในขณะที่เดียวกันก็เดือนเด็ก
รุ่นหลังว่า อย่าอวดดีเพียงเพราะข่มใจด้วยสมาธิได้ อย่าลืมนะว่า
ฤๅษีระดับปรมาจารย์ก็เคยแพ้กะสตรี่มาแล้ว

๗๐ เราเป็นใคร เป็นอะไร ?

๓. **สมุจเฉทปาน** เป็นการละกิเลสได้เด็ดขาดตามสมควรแก่ฐานะของท่าน ที่จำแนกเป็นพระอริยบุคคล ๔ ประเภท กระจายเป็นบุรุษบุคคล ๘ แต่กิเลสอะไรก็ตามที่ท่านละได้แล้ว จะไม่มีโอกาสกำเริบอีกต่อไป เช่น พระอริยบุคคลระดับพระโสดาบัน ที่แปลว่าผู้เข้าถึงกระแสพระนิพพาน ด้วยผลของศีลสมบุรณ์ สมาธิพอประมาณ ปัญญาพอประมาณ

ปัญญาของท่านพัฒนาเข้าถึงจุดทิวัจฉิสมันโน คือมีความเห็นชอบตามทำนองคลองธรรม ที่พระพุทธเจ้าทรงประกาศแสดงไว้แล้วอย่างสมบุรณ์ มีความเชื่อมั่นไม่หวั่นไหวในพระรัตนตรัยและไตรสิกขาจากเหตุเหล่านี้ทำให้ท่านละสังโยชน์กิเลสที่ผูกใจสัตว์ไว้ ๗ ประการได้เด็ดขาด คือ

๓.๑ **สักกายทิฏฐิ** ความเห็นว่ามีตัวตนที่ถาวร จนถึงมีความเห็นว่า ตนเป็นชั้น ๕ ชั้น ๕ เป็นตน ตนมีอยู่ในชั้น ๕ และชั้น ๕ มีอยู่ในตน ตรงนี้จึงเป็นการบ่งบอกว่า คนที่เข้าสู่ประตูพระนิพพานได้นั้น ต้องเริ่มจากการทำลายความรู้สึกว่า

เอโส เม อตฺตา นั้นเป็นตัวตนของเราออกไปก่อน ถ้าทำลายตรงนี้ได้แสดงว่า ความทรงจำ ความคิด ความเห็นของเขาจัดเป็น **สังญญาวิปลาส จิตตวิปลาส ทิวัจฉิวิปลาส**

คงนึกออกว่า คนที่วิปลาสมาก ๆ คือ คนบ้า ที่ท่านใช้คำว่า **สติวิปลาส** สภาพความเห็นสองประการคือ ทิวัจฉิวิปลาส

กับทิวทัศน์สัมพันธ์กัน เป็นอกุศลธรรมกับกุศลธรรม เป็นเส้นขนานที่ไม่อาจมีโอกาสรอบกัน เหมือนการไม่ปรากฏร่วมกันของความมืดกับความสว่าง ในจุดเดียวกันในขณะเดียวกันนั่นเอง

๓.๒ วิจิทธิกัจฉา ความเคลือบแคลงสงสัยในพระรัตนตรัย ไตรสิกขา ชีวิต อดีต อนาคต ทั้งอดีตอนาคตและกฎของปฏิจจสมุปบาท อันเป็นอาการของปัญญาที่บกพร่อง

ใครก็ตามที่ยังแสดงความไม่มั่นใจในพุทธประวัติ พระพุทธคุณ ความเป็นลัทธิธรรมของพระลัทธิธรรม การปฏิบัติดี ปฏิบัติตรง ปฏิบัติเป็นธรรม ปฏิบัติสมควรของพระอริยสงฆ์ และเห็นไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา ที่ใครก็ตามสามารถปฏิบัติโดยชอบ ช่วยให้เขาเข้าถึงนิพพานได้ แม้ท่านจะเคยเป็นมหาโจรอย่างพระองค์คุณมาก่อนก็ตาม

๓.๓ สีสพตปรามาส ถู่มั่นด้วยศีล วัตร ข้อปฏิบัติที่ยึดมั่นถึ่มั่นว่า อย่างนี้เท่านั้นจริง อย่างอื่นไม่จริง แม้สิ่งนั้นจะจริง

แต่การปฏิเสธคนอื่น วิธีอื่น สิ่งอื่น แสดงให้เห็นความบกพร่องของปัญญาของเขาเองว่า ปัญญาเขายังหาพัฒนาเข้าถึงทิวทัศน์สัมพันธ์กัน คือความสมบูรณ์ด้วยความเห็นไม่

๔. ปฏิปัสสัทธิปทาน คือการละกิเลสอย่างเด็ดขาดในข้อต้นนั่นเอง ทำให้จิตท่านหลุดพ้นจากกิเลสอย่างถาวร แม้จะมีแรงกระแทกให้เกิดความกำหนัด ชัดเคือง ลุ่มหลง มัวเมา ก็จะไม่

๗๒ เราเป็นใคร เป็นอะไร ?

เป็นเหมือนคนโง่เอาก้านบัวไปทูปัญญาเขาให้พังลงมา เขาคงต้อง
เหนื่อยเปล่า

๕. นิสฺสรณปทาน คือการละโดยยกจิตตนออกจาก
กิเลสและความทุกข์ทำให้ใจของท่านหลุดพ้นจากกิเลส ความทุกข์
โดยออกไปจากกระแสของสังสารวัฏ

พระอรหันต์ท่านจึงเรียกว่าเป็นผู้หักกรรมแห่งสังสารจักร
คือเหตุที่ทำให้สรรพสัตว์ต้องเวียนว่ายตายเกิด ๔ ประการคือ
อวิชชา ตัณหา อุปทาน กรรม นั่นคือ อวิชชาดับ สังขารคือ
กรรมก็ดับ เมื่อสาเหตุใหญ่ดับ วิญญาณก็ไม่อาจเกิดได้ เมื่อ
ปัจจัยทั้ง ๓ ประการข้างต้นไม่มี นามรูปอันเป็นผลรวมของอวิชชา
สังขาร วิญญาณ ก็ไม่มีเหตุปัจจัยให้เกิด

พระพุทธเจ้าทรงแสดงลักษณะของ **พระนิพพาน**
ในรูปของแสงสว่าง ทำหน้าที่ขจัดความมืด เช่น จักขุ ญาณ
ปัญญา วิชชา แสงสว่างได้เกิดผุดขึ้นภายในพระทัยของพระองค์
ที่เมื่อเรียกผลรวมของอริยมรรคท่านเรียกว่า **สัมมาญาณ** คือ
ความรู้ในทางที่ชอบ จิตของท่านผู้รู้เข้าถึงสัมมาวิมุติ คือหลุด
พ้นจากอำนาจกิเลสแลความทุกข์ในทางที่ชอบ การเข้าสู่พระ
นิพพานจึงเดินทางอริยมรรคมืองค์ ๘ หรือไตรสิกขาอย่าง
ที่ทราบกัน

ดังที่พระพุทธเจ้าทรงปรารภมารเทียวหาแสวงหา
ปฏิสันธิวิญญาณของพระโคตมกเถระซึ่งนิพพานไปแล้ว แต่หา

อย่างไรก็ไม่พบ จึงปลอมตัวมาเฝ้าพระพุทธเจ้ากราบทูลถาม
พระพุทธเจ้าทรงรับสั่งกับพระสงฆ์ในที่นั้นว่า

**มารย่อมไม่พบทางของท่านทั้งหลายผู้
สมาธิด้วยศีล มีปกติครองชีวิตด้วยความไม่
ประมาท จิตหลุดพ้นเพราะรู้ชอบ** คือเป็นความ
หลุดพ้นประเภทสมุจเฉทวิมุตติเป็นต้น นั่นเอง

**๓. บุคคลระดับอุดมการณ์ของพระพุทธ
ศาสนา**

ในแง่ของความเป็นจริงคือ การที่ใครก็ตามสามารถศึกษา
ปฏิบัติตามพระลัทธิธรรมด้วยความอดกลั้นอดทน จนสามารถ
สงบบาปกรรมระดับศีลธรรมจรรยาเป็นต้นไป ย่อมได้ชื่อว่าเข้า
ถึงความเป็นบุคคลระดับอุดมการณ์ขั้นต้น ๆ ของพระพุทธ
ศาสนาแล้ว ข้อนี้ทรงรับสั่งว่า

**น หิ ปพฺพชิตฺโต ปรุปรมาติ สมโณ โหติ ปริ
วิเทษฺยนฺโต**

ผู้ฆ่าสัตว์อื่น เบียดเบียนสัตว์อื่น ไม่ชื่อ
ว่าบรรพชิตที่แปลว่าผู้เว้นบาป ไม่ชื่อว่าสมณะ
ที่แปลว่าผู้สงบจากบาป อกุศลทุจริต

บุคคลระดับอุดมการณ์ เป็นเหมือนคนที่ต้องการศึกษา
ให้จบระดับปริญญาเอก การศึกษานับแต่ปีที่ ๑ ของปริญญาตรี
เธอได้ก้าวไปบนเส้นทางของความเป็นบุคคลระดับอุดมการณ์

๗๔ *เราเป็นใคร เป็นอะไร ?*

ของพระพุทธศาสนาได้ระดับหนึ่งแล้ว หลักธรรม ผลแห่งธรรม บุคคลระดับอุดมการณ์ทั้ง ๓ นี้ พึงสังเกตว่า เป็นการสะท้อน กลับไปกลับมา สามารถยืนยันความมีอยู่อย่างพร้อมเพรียงของ ความอดทน การดับกิเลสในชั้นต่าง ๆ ของบุคคลระดับ บรรพชิตและระดับสมณะ คราใดที่ชั้นติสมบุรณ์ แสดงว่า นิพพานสมบุรณ์ ท่านเหล่านั้นก็เป็นบรรพชิต สมณะที่สมบุรณ์ อย่างพระอรหันต์ทั้งหลาย

ข้อที่ควรสังเกตเพื่อเทียบเคียงกับความขัดแย้งแห่งยุค สมัย ในกรณีของคำสอนเรื่องนิพพาน ธรรมกาย ของวัดบางวัด ที่ยืนยันว่าเป็นตัวตนถาวรแนวปรมาตมน์ของพราหมณ์ อมิตาภะ อาทิพุทธะ ตรีกายของมหายาน แต่จากอุดมการณ์ ๓ ข้อนี้ พึง สังเกตว่าเป็นการปฏิวัติความเชื่อถือของพราหมณ์ในยุคนั้นไป ด้วยขณะเดียวกัน คือ

ในขณะที่พราหมณ์ถือว่า การทรมานตนให้ได้รับความ ลำบากเพื่อทำลายกรรมขังคือ ร่างกายแนวจิตนิยม หรือปรนปรีอ ตนเองด้วยแนวของวัตถุนิยมนั้น

พระพุทธศาสนากลับสอนให้อดทนต่ออารมณ์ทั้งสอง แนวนั้น และถือว่าเป็นทางที่บรรพชิตไม่ควรปฏิบัติ และให้ ดำเนินการด้วยขันติ ประเมทตีติกขา คือ เป็นตบะธรรมที่มี พลังขจัดความโลภ โกรธ หลงลงไป จนเป็นความอดทนแบบ อัดโนมัตติอย่างพระพุทธเจ้าพระอรหันต์ทั้งหลาย

ปรมาตมัน ในความหมายของพราหมณ์หรือแม่แต่พระ
อาทิพุทธ ตรีกายของมหายาน คงเป็นอาการของตนเองแยกมา
จากไหนแล้ว พยายามปฏิบัติไปเพื่อเข้ารวมกันกับสิ่งนั้น แล้ว
จะเข้าถึงปรมาตมัน ธรรมกาย อาทิพุทธ หรือแม่ธรรมกาย อัน
เป็นตัวตนที่ถาวรมีความเป็นนิจจัง สุขัง อตตตา

ในกรณีนี้เคยคิดถามกันหรือเปล่าว่า อตตตาถาวรที่ไป
เข้านิโรธสมบัติชั่วนิรันดรอย่างนั้น มีความแตกต่างจากก่อน
อิฐก้อนหินอย่างไร ถ้าเป็นอย่างนั้นจริง พระพุทธเจ้าผู้ทรง
สมบุรณ์ด้วยพระปัญญาคุณ พระบริสุทธิคุณ และพระกรุณา
คุณอย่างไม่อาจคำนวณได้ จะทรงมองความทุกข์ของสรรพสัตว์
โดยไม่ช่วยเหลืออะไรเลยเชียวหรือ ? นี่เป็นการอธิบายด้วย
ความเคารพนับถือศรัทธาต่อพระสัมพันธัญญุตญาณ หรืออาศัย
ความพอใจความชอบใจของตน อาจารย์ของตน อันเป็นอาการ
ของอาจารย์วาท หลักการสำคัญของความเป็นศาสนิกในพระ
พุทธศาสนา จะต้องเคารพเทอดทูนพระสังฆธรรม คือ

ปริยัติสังฆธรรม สิ่งที่จะต้องศึกษาเรียนรู้ให้เกิดความเข้าใจ
ทั้งโดยอรรถและพยัญชนะของหลักธรรมเหล่านั้น ตามที่
ปรากฏในพระไตรปิฎก อรรถกถา เป็นต้น และต้องตระหนักว่า
พระปริยัติสังฆธรรมนั้น พระพุทธเจ้าทรงสอนจากพระปฏิเวธ
สังฆธรรม คือสัมผัสตรงทางพระทัยของพระองค์ หาใช่เป็นการ
สอนจากการเรียน การปฏิบัติตามธรรมดาไม่

๗๖ เราเป็นใคร เป็นอะไร ?

ปฏิบัติสังฆกรรม คือการน้อมนำหลักกรรมเหล่านี้มาปฏิบัติ ตามสมควรแก่กลุ่มกรรม ๔ ประการข้างต้น จึงจะได้ชื่อว่าเป็นการปฏิบัติธรรมสมควรแก่กรรม ปฏิบัติชอบยิ่ง ปฏิบัติตามธรรม

ปฏิเวธสังฆกรรม เป็นผลที่เหมือนกันทุกขั้นตอนของการปฏิบัติ นั่นคือการลดลงของกิเลส การเพิ่มขึ้นของความสุข เช่น การลดของกิเลส จากการรักษาศีลข้อที่ ๑ คือไม่ฆ่าสัตว์เอง ไม่ใช่ให้คนอื่นฆ่า ไม่ยกย่องสรรเสริญคนที่ฆ่าสัตว์ ไม่ยินดีต่อสิ่งที่ได้มาจากการฆ่า จนมีจิตเมตตา เอ็นดูสรรพสัตว์

หลักธรรมระดับอุดมการณ์ คือกระบวนการของพระสังฆกรรม ๓ ที่เป็นปัจจัยของกันและกัน คนที่สามารถสัมผัสได้แม้บางระดับ จะพบว่า ศิลของตนเสมอกับท่านผู้มีศีลรูปอื่น ที่สำคัญคือตรงตามบทบัญญัติในกรณีนั้น ๆ ในด้านความเห็นก็ลงกันสมกันกับพระพุทธดำรัสในเรื่องนั้น ๆ และสอดคล้องกับวาตะของพระอริยบุคคลทั้งหลาย

ผลเหล่านี้จะเกิดขึ้นได้จำเป็นต้องมีความเคารพหนักแน่นในสังฆกรรม ตามพุทธศาสนสุภาษิตที่ว่า

ตสุมา หิ อุตตกาเมน มหาตมภิกขุขตา

สทุมโม ครุกาตพโป สรั พุทธานสาสนัน

เพราะฉะนั้น ผู้รักตนจำนงต่อความเป็นใหญ่ ระลึกถึงคำสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย พึงเคารพต่อพระสังฆกรรม

ในการแสดงความเคารพนั้น พระพุทธเจ้าทรงแสดง
หลักการวัดไว้ ๗ ประการว่า เป็นหลักปฏิบัติที่ช่วย
ให้คนเข้าใจแก่นพระนิพพานคือ

ความเคารพหนักแน่นในพระศาสนา,
ความเคารพหนักแน่นในพระธรรม, ความ
เคารพแก่กล้าในพระสงฆ์, ความเคารพแก่กล้า
ในไตรสิกขา, มีความเคารพในความไม่ประมาท
ผู้เห็นภัยในสังสารวัฏ, มีความเพียรเคารพหนัก
แน่นในสมาธิ, มีความเคารพในการปฏิบัติธรรมา

เหล่านี้เป็นข้อปฏิบัติให้ใกล้พระนิพพานโดยแท้

ข้อนี้พระพุทธเจ้าทรงยกย่องพระสารีบุตรเถระ ที่ให้
ความเคารพต่อพระอัสสชิผู้เป็นอาจารย์ของท่านว่า

**บุคคลรู้ธรรมที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้า
แสดงแล้วจากผู้ใด ควรนอบน้อมผู้นั้นด้วย
ความเคารพ เหมือนพราหมณ์นอบน้อมการ
บูชาเพลิงอยู่ฉะนั้น**

การพูดว่า ธรรมกายของพระพุทธเจ้าหายไปหลัง
พุทธปรินิพพาน ๕๐๐ ปี เพิ่งมีการพบโดยอาจารย์
ของตน

แสดงว่า พระสงฆ์ในรอบ ๒,๐๐๐ ปีไม่มีคุณธรรม
อะไรหรือ ?

๗๘ เราเป็นใคร เป็นอะไร ?

การบอกว่าพระไตรปิฎกฉบับเถรวาท
ทำให้ความหมายของธรรมกายตกหล่นไปนั้น

แสดงว่า พระอรหันต์ทั้งหลายผู้เป็นสังคติกอาจารย์
ขาดสติอย่างนั้นหรือ ?

การนำเอาพระพุทธรูปเกตุบัวตูม ธรรมกาย
นิพพาน หรือหน้าตักของพระอรหันต์ ๒๐ ว่า พระ
อรหันต์ทำนิพพานแล้วถูกดูดเข้าสู่อายตณนิพพาน
เป็นต้น

เป็นการพูดที่ขาดความเคารพ รับผิดชอบ
ต่ออุดมการณ์ของพระพุทธศาสนา ที่ศาสนิกที่
ดีควรกระทำแม้แต่เพียงความคิดหรือ ?